ELZA ZANTE

DIKTĀTI LATVIEŠU SKOLĀM

ELZA ZANTE

DIKTĀTI LATVIEŠU SKOLĀM

1967

AMERIKAS LATVIEŠU APVIENĪBAS
KULTŪRAS BIROJS

IESPIEDIS VILIS ŠTĀLS ŅUJORKĀ
PRINTED IN U.S.A.

PRIEKŠVĀRDI.

Diktātu grāmata domāta latviešu skolām trimdā, kas kalpotu kā rokas grāmata skolotājiem latviešu valodas gramatikas un pareizrakstības iemācīšanā.

Saturs atbilsts Amerkas Latviešu Apvienības Kultūras biroja Izglītības sekcijas izstrādātajai latviešu valodas programmai no 3. līdz 8. klasei.

Nododot šo grāmatu skolotāju rokās, novēlu vislabākās sekmes grūtajā, bet svētīgajā latvju jaunatnes audzināšanas darbā, kas svešumā palīdzēs saglabāt mūsu tēvu valodu.

Sakārtotāja.

I. TEIKUMI.

a) STASTIJUMA TEIKUMI.

Prieks.

Šodien esmu priecīga. Māmiņa ved mani uz skolu. Spīd saule Pūš silti vēji. Autobusa logi ir vaļā. Mani mati plīvo. Šī ir pirmā skolas diena. Esmu priecīga. Skolā ir daudz zēnu un meiteņu. Visi priecīgi sarunājas un čalo. Atskan zvans. Bērni un vecāki dodas uz kopēju lūgšanu.

Parks.

Dzīvojam parka tuvumā. Bieži ejam tur pastaigāties. Lielie koki dod patīkamu pavēni. Gar ceļa malām aug kopti krūmi. Laukumos ierīkotas puķu dobes. Tur vienmēr redzami skaisti ziedi. Parks ir mūsu mīļākā pastaigāšanās vieta.

Rudens.

Rudenī dienas īsas. Vakari un naktis vēsas. Koku lapas dzeltē. Redzamas arī brūnas un sarkanas lapas. Tad tās lēnām sāk nobirt. Bērni dažreiz tās salasa, izgrezno klasi un izmanto savās rotaļās. Vēlā rudenī pūš auksti vēji. Visi koki kaili. Tad jāvelk silti apģērbi.

Mana tēvu zeme.

Latvija man mīļa. Tā ir mana tēvu zeme. Tur ir zili ezeri un rāmas upes. Tur ziedu pļavas un zaļas birzis. Tīrumos aug labība. Latvija ir lauksaimniecības zeme. Mana tēvu zeme ir skaista. Es mīlu to.

b) JAUTĀJUMA TEIKUMI.

Skolā.

Cik tev gadu? Vai tu jau mācies skolā? Kā sauc tavu skolu?

Kur tā atrodas? Kuŗā klasē tu mācies? Kuŗā solā tu sēdi? Cik skolēnu tavā klasē? Vai tev ir arī kāds draugs? Kā viņu sauc? Cik viņam gadu? Kur mācās tava māsiņa? Cik viņai gadu?

Bērnu svētki.

Kad notika jūsu skolas bērnu svētki? Kur tie notika? Cik dažādu stendu jums bija? Vai bija arī sporta spēles? Kādos stendos tu piedalījies? Kādas godalgas ieguvi? Kuŗš stends tev vislabāk patika? Cik mīklu tu uzminēji? Cik tautas dziesmu tu zināji?

Ko darīt?

Kāds šodien laiks? Vai izskriet uz ielas? Kas tur rūc? Vai būtu jau ielu tīrītāji atbraukuši? Kāpēc nenāk Juris? Vai viņš būtu aizmirsis mūsu norunu? Vai māmiņa būtu liegusi viņam nākt? Uz kurieni aizskrēja Pēteris? Kas šodien viņam ir padomā? Vai viņš man to nevarēja pateikt? Vai nevarējām skriet mēs abi kopā? Ko lai tagad daru?

c) IZSAUKUMA TEIKUMI.

Uz ezeru.

Celsimies! Ir jau vēls! Būs karsta diena! Brauksim uz ezeru! Kā patiktu peldēt! Kā patiktu pa ūdeni bradāt! Rotaļāsimies smiltīs! Celsim smilšu pilis! Cepsim smilšu karašas! Celsimies! Pasteigsimies! Rutiņ, daudz laimes dzimšanas dienā! Kaut šodien varētu darīt tev daudz prieka!

Māmiņa un tētis.

Cik laba ir māmiņa un tētis! Kā viņi par bērniem rūpējas! Kā viņi par bērniem gādā! Kaut bērni būtu pateicīgi! Kaut spētu darīt viņiem daudz prieka! Palīdzēsim māmiņai mājas darbos! Palīdzēsim tētim dārzā! Parādīsim viņiem savu mīlestību! Būsim laipni! Būsim paklausīgi!

Avenes.

Tu tik ātri jau no veikala atpakaļ! Tas ir ļoti ātri! Un nopirki mums avenes! Cik lielas un smaržīgas! Tik saldas! Tik sulīgas! Un tur arī vēl! Paldies, māmiņ, par tām! Nu gan būs neparasts saldais ēdiens!

d) STĀSTĪJUMA, JAUTĀJUMA UN IZSAUKUMA TEIKUMI.

Dāvana.

Māmiņa pārnesa nelielu sainīti. Tik glīti iesaiņots! Kas gan tajā varētu būt? Drīz būs mana dzimšanas diena. Vai sainītī būtu man dāvana? Vai tā būtu jauna grāmata? Cik mīļa un laba ir māmiņa!

Apliecība.

Rītu saņemsim apliecības. Kāda būs mana apliecība? Kaut būtu laba! Tad ar prieku to rādītu māmiņai, tētim un citiem. Vai arī viņi priecāsies? Nu protams! Čakli un kārtīgi skolēni visiem patīk! Es pūlēšos, lai man vienmēr būtu laba skolas apliecība.

Uz skolu.

Meitene iet uz skolu. Šorīt līst sīks lietus. Ielas slapjas. Iešana neveicas. Kaut tikai viņa nonāktu tur laikā! Kā tev iet? Vai tu vienmēr skolā esi laikā? Tas gan būtu labi! Esiet vienmēr un visur laikā! Dzīvē un darbā derīgi, kārtīgi un noteikti cilvēki.

2. LIELO BURTU LIETOŠANA.

a) DZEJOĻU RINDAS SĀK AR LIELO BURTU.

Bērni zemenēs.

Saulgozī pie mežmaliņas
Dzirkst jau zemenītes!
Iesim, skriesim lasīt viņas,
Zēni, meitenītes!

Prāvākās kārbiņā!
Sīkākās guziņā!
Bālās lai paliekas,
Kamēr ietekas!

Kā pa ziediem medutiņu
Savāc kamenītes,
Tā mēs naski, naski lasām
Saldās zemenītes.

Prāvākās kārbiņā!
Sīkākās guziņā!
Bālās lai paliekas,
Kamēr ietekas!

V. Plūdonis.

Lietiņš.

Mirdz pavasaŗa lietiņš
Kā viegls zelta sietiņš.
Kas gan no viņa bijās?
Viss tinas pērļu dzijās.
Lai rasina cik tīkas!
Ceļ asni galvas likas.
No visām zemes spraugām
Var redzēt zāli augam.

K. Skalbe.

b) CILVĒKU VĀRDI.

Rotaļu biedri.

Pēcpusdienā pie mums atnāk Alma Bērziņa un Mirdza Upīte. Tās ir manas draudzenes. Manam brālim Kārlim ir trīs draugi: Valdis Purviņš, Juris Ābele un mazais Andrītis. Mēs kopā rotaļājamies un kopā ejam uz skolu. Mana klases audzinātāja ir Alīna Dzērvīte.

c) KUSTOŅU VĀRDI.

Uz laukiem.

Mūsu vecmāmiņa dzīvo uz laukiem. Viņai daudz govju: Raibaļa, Plūme, Dūmaļa, Lauķe, Ziedaļa, Zīmaļa un vēl citas.

Vectētiņam ir četri zirgi: Bēris, Bucis, Kore un Sirmis.

Kaimiņam ir divi suņi: Barģis un Krancis. Vectētiņa Duksis ir labs mājas sargs. Man ir kaķis Minkāniņš.

d) VIETU VĀRDI.

Mūsu tēvu zeme. I

Mūsu tēvu zeme ir Latvija. Kurzeme, Vidzeme, Zemgale un Latgale ir Latvijas apgabali jeb novadi. Mans tēvs ir vidzemnieks, bet mana māte ir kurzemniece. Latvijā mēs dzīvojām Jelgavā. Tā atrodas Zemgalē, Lielupes krastā.

Mūsu tēvu zeme. II

Kurzemes skaistākā upe ir Abava. Amula un Imula ir Abavas pietekas. Abava ietek Ventā, bet Venta pie Ventspils ietek Baltijas jūrā. Abavas krastus starp Kandavu un Sabili sauc par Kurzemes Šveici. Morica sala atrodas Usmas ezerā. Arī šis ezers atrodas Kurzemē.

e) SVĒTKU NOSAUKUMI.

Svētki.

Gada pirmā diena ir Jaunsgads. Šī diena vienmēr tiek svinē-

ta. Kad atnāks Lieldienas, mēs krāsosim olas un šūposimies. Latvijā Vasaras svētkos pušķoja bērzu meijām istabas un cepa svētku baltmaizi. Jautri gāja Jāņos. Tad pina vainagus un priecīgi līgoja. Par labo ražu Dievam pateicas Pļaujas svētkos. Skaists ir Ziemsvētku laiks. Tad pušķo eglītes, cep piparkūkas un gaida Ziemsvētku vecīti. Visi svētki ir skaisti.

Piezīme.

Pareiza forma ir arī „*Ziemas svētki*," bet nekad „Ziemassvētki".

ATKĀRTOJUMS.

Pazudušais Muris.

Laila un Anita Lieldienās aizgāja uz parku. Arī Muris un Poģis aizskrēja viņām līdz. Pēkšņi Muris pazuda. Meitenes sāka viņu meklēt. Poģis veda bērnus pa Muŗa pēdām. Bērni atrada Muri pie kādas alas zem koka saknēm.

Vidzeme.

Skolā mums rādīja uz ekrāna krāsainus Latvijas skatus. Mēs redzējām Rīgu, Brīvības pieminekli, Brāļu kapus, Brīvdabas mūzeju un dažus Gaujas skatus. Skaista un tīra izskatījās Rīga. Gleznaini bija visi Gaujas krasti. Vidzeme ir skaists Latvijas novads.

3. ĪSIE UN GARIE PATSKAŅI.

a) ĪSIE UN GARIE PATSKAŅI VĀRDU SAKNĒS.

a — ā

Sals, sāls, ada, āda, nazis, āzis, mati, māte, kaķis, kāja, maijs, māja, pļava, pļāpa, apse, āpsis, lapas, lāpas, kazas, kāzas, varde, vārdi, garša, gārša.

Šodien stiprs sals. Traukā ir balta sāls. Anita ada cimdu. Zilonim bieza āda. Mārcim ir skaists nazis. Kaimiņiem pieder liels āzis. Meitenēm gari mati. Labi bērni klausa māti. Andrim ir melns kaķis. Zaķim sašauta kāja. Maijs ir piektais mēnesis. Pagalms ir aiz mājas. Meža malā ir neliela pļava. Puiši pļāva sienu. Arī zēns varbūt pļāpā. Kalnā aug veca apse. Āpsis dzīvo alā. Vecmāmiņai ir divas kazas. Kaimiņam drīz būs kāzas.

e — ē

Egle, ērglis, ezis, ēzelis, dzert, dzērve, pele, pelēt, veste, vēsts, ezers, ēna, zeme, zēns, seja, sēja, medīt, mēdīt, vel, vēl.

Mūsu mežā aug lielas egles. Vienā no tām apmeties ērglis. Zem egles pukšķina ezis. Ēzelis arī grib dzert. Dzērves ir purva putni. Lauku peles dzīvo alās. Mitrumā maize sāk pelēt. Edim ir sarkana veste. Zīle nesa vēsti tēvam, mātei. Ezera malā aug koki. Koku ēnā zeme ir mitra. Tur zēni lasa sēnes.

i — ī

Pils, pīle, milti, mīkla, pilns, pīlēns, zils, zīle, sils, sīlis; citi, cītīgs, pipars, papīrs, nokrist, krīts, likums, līkums, lini, līņi, lika, līka, steiga, stīga.

Aiz kalna ir skaists priežu sils. Tanī dzīvo sīļi un zīlītes. Siguldas pils atrodas pie Gaujas. Krastā aug ozols. Tam jau ir lielas zīles. Mans sēņu kurvis jau pilns. Upē peld pīle ar pīlēniem. Tīrumos aug labība. Būs balti milti, būs laba mīkla. Būs arī balta maize.

u — ū

Upe, ūpis, pupa, pūpēdis, puķe, pūķis, kukulis, kūka, kumeļš, kūts, kurmis, krūms, putekļi, pūst, purene, pūpols, pudele, pūdelis, kust, kūst.

Bērze ir Latvijas upe. Bērzei ir skaisti krasti. Tuvāk upei aug liels kārklu krūms. Tur ir pirmie pūpoli. Vēlāk tie pilni dzelteniem ziedu putekļiem. Mūsu pūdelis iedzinis kumeļu kūtī. Skriedams tas nogāzis pudeli. Vecos kokos dzīvo ūpji. Koku ēnā aug arī pūpēži. Dobēs zied krāšņas puķes. Vecos pils pagrabos varētu mājot pūķi.

b) ĪSIE UN GARIE PATSKAŅI VĀRDU GALOTNĒS.

a — ā

Māja — mājā, istaba — istabā, gulta — gultā, soma — somā, roka — rokā, skola — skolā, aka — akā, pļavas — pļavās, kopas — kopās, malas — malās, lapas — lapās, kokam, dienām, ziedam, ievām, miegam, meitām.

Uz kalna balta māja. Šodien būšu mājā. Man ir gaiša istaba. Es iešu savā istabā. Mana gulta ir glīta. Labprāt guļu savā gultā. Man jānes mana soma. Skolas piederumi glabājas manā somā.

Pagalmā ir dziļa aka. Akā ir vēss ūdens. Upmalā ir pļava. Sienu pļauj pļavā. Kokam nokrita lapa. Lapā vairāki caurumi. Dēlam jaunas kurpes. Meitām skaisti lakati. Vilkam asi zobi. Viņš uzbruka aitām. Vējš skrien pāri kailam laukam. Meitenes skraida kailām galvām.

e — ē

Upe — upē, saule — saulē, zeme — zemē, priede — priedē, puķes — puķēs, dobes — dobēs, egles — eglēs, kurpes — kurpēs, rozes — rozēs.

Upē atspīd koki un debesis. Pilna upe baltu ziedu. Saule silta. Siltā saulē var labi sildīties. Zeme jau sasilusi. Sējēji kaisa sēklu zemē. Lauka malā aug priede. Priedē ielido putni.

Dārznieks rok dobes. Dobēs stādīs rozes. Sunim liela mute. Viņš mutē nes koku. Pie mājas aug puķes. Kaķis ieskrēja puķēs. Viņš nolauza magones. Kam tu skrēji magonēs!

i - ī

Valsti — valstī, sirdi — sirdī, klēti — klētī, pirti — pirtī, klinti — klintī, debesis — debesīs, asinis — asinīs, ausis — ausīs, pilis — pilīs, durvis — durvīs, spaini — spainī.

Katrs mīl savu valsti. Latvijas valstī reiz dzīvoja mūsu vecāki. Nesāpini vecāku sirdis! Es sirdī jūtu pateicību. Mājās uzcēla jaunu klēti. Labību glabā klētī. Sestdienās kurina pirti. Tad arī bērni iet pirtī mazgāties. Klintis ir grūti pārejamas. Daži dzīvnieki dzīvo klintīs.

Šonakt gulēju kā debesīs. Pa savu logu redzu debesis. Tētis deva asinis slimniekam. Daži slimības dīgļi dzīvo asinīs. Tev sāp ausis? Ieliec vati ausīs! Mūra pilis drēgnas. Tomēr valdnieki dzīvo pilīs. Nestāvi durvīs! Atnes man spainī! Ūdeni ieliešu spainī.

u - ū

Medu — medū, ledu — ledū, lietu — lietū, krogu — krogū, alu — alū, tirgu — tirgū, vidu — vidū.

Bites nes medu. Dažreiz medū ir vaska drusciņas. Ūdens sasalst ledū. Marčs ielūza ledū. Sausā laikā visi gaida lietu. Gans pārnāca lietū izmircis. Mūsu pilsētā nav daudz krogu. Es nekad neeju krogū. Alu dara no miežiem. Jaunā alū ir rauga sēnītes. Vecāki aizbrauca uz tirgu. Tirgū pērk un pārdod. Gods iet pa ceļa vidu. Eglīti nolika istabas vidū.

c) ĪSIE UN GARIE PATSKAŅI LIETVĀRDU PIEDĒKĻOS.

— ājs, — āja, — āji, — ājas

Dziedātājs — dziedātāja, lasītājs — lasītāja, runātājs — runātāja, skolotājs — skolotāja, darītājs — darītāja, avenājs, zemenājs, brūklenājs, eglājs, kalnājs.

Ilga ir laba dziedātāja. Viņas brālis ir liels grāmatu lasītājs. Mūsu skolotāja ir laba runātāja. Dziedātāju sievu ņēmu, dancotāju kumeliņu. Rakstītāja man māsiņa, noraksta kaŗa karodziņu. Svētkos ieradās koklētāji un koklētājas. Dziedātāji un dejotājas sastājās rindā. Beidzot iznāca dziedātājas un dziedātāji. Sākās priekšnesumi.

Sports.

Mūsu skolas skolēni ir sporta cienītāji. Mums ir daudz peldētāju, soļotāju, slidotāju un slēpotāju. Mūsu vingrotāji un vingrotājas, peldētāji un peldētājas, slidotāji un slidotājas gūst labus panākumus.

Katram savs darbs.

Mans tēvocis ir gleznotājs. Viens viņa gleznotais darbs atrodas mūsu mājas viesistabā. Tēvoča ilgi skolotais dēls nu jau pats ir skolotājs. Otrs mācītais dēls strādā latviešu draudzē par mācītāju. Tēvoča trešais dēls ir dziedātājs. Dažreiz viņš piedalās ar dziesmām draudzes dievkalpojumos. Šoreiz viņa dziedātais korālis draudzei ļoti patika. Šonedēļ draudzes namā strādā krāsotājs. Vakar te strādāja arī ūdens vadu labotājs. Viņa labotais sūknis tagad atkal labi kalpos ilgu laiku. Izkrāsotais draudzes nams būs gaišs, tīrs un patīkams.

- ējs, - ēja, - ēji, - ējas

Sējējs, sējēja, pļāvējs, pļāvēja, pircējs, pircēja, atbraucējs, atbraucēja, gājējs, gājēja, vedējs, vedēja, vedēji, vedējas, vilcēji, vilcējas, cepēji, cepējas, audēji, audējas, malēji, malējas, vidējs, vidēja; saucējs, saucēja.

Piestātnē.

Vilciens pienācis. Atbraucēji izklīst uz visām pusēm. Iela pilna gājēju un braucēju. Ikviens gājējs un braucējs ievēro satiksmes noteikumus. Atbraucēji novieto saiņus vedēju ratos. Pārde-

vēja piedāvā atspirdzinājumus. Ap laikrakstu pārdevējiem pulcējas pircēji un pircējas. Beidzot arī tie izklīst.

— ība

Tīrība, veselība, kārtība, paklausība, varonība, rūpība, izturība, draudzība, pateicība, veiklība, taisnība, gudrība, labība.

Mūsu klase.

Visiem būtu jāgādā par tīrību un kārtību. Spodrība ir visiem paīkama, bet tīrība palīdz saglabāt veselību. Veselība ir dārga manta. Katras slimības ārstēšana prasa rūpību un izturību. Mūsu klases zēni lepojas ar drošsirdību, varonību un vīrišķību, bet meitenes ar uzcītību, noteiktību un asprātību. Skolotāja slavē mūsu klasi par kārtību, uzmanību un paklausību. Starp mums valda liela sirsnība un draudzība.

— ītis, — īte

Ansītis, puisītis, lācītis, kaķītis, puķīte, meitenīte, pelīte, Edīte, upīte, zālīte, pienenīte, kurpīte, gailītis, brālītis, sunītis, cirvītis.

Saulīte silti silda. Zālīte zaļo. Zied pienenītes. Lido raibs taurenītis. Sunītis no krūmiem izdzen zaķīti. Augstu gaisā dzied cīrulītis. Upītē bradā puisītis ar makšķerīti rokā. Kaklā tam zivju kulīte.

Mans brālītis.

Mans brālītis Indulītis vēl ir mazs puisītis. Viņam ir brūns rotaļu lācītis. Briedīti viņš grib jūgt kamanās. To viņš saņēma par dāvanu pie Ziemas svētku eglītes. Viņam ir arī mazs rotaļu cirvītis un nazītis, ar ko asināt savu zīmulīti. Pie mums atnākusi kaimiņu meitenīte Lienīte. Viņai galvā ir balta micīte. Mētelītim piesprausta skaista puķīte.

— nīca

Vasarnīca, siltumnīca, maiznīca, kafejnīca, slimnīca, baznīca, darbnīca, tintnīca, burtnīca.

Vasarnīca.

Ilgas vecākiem jūrmalā ir skaista vasarnīca. Tur Ilga pavadīs savu brīvlaiku. Viņa paņems līdz burtnīcas un vārdnīcu. Vasarnīcas tuvumā ir gan maiznīca, bet nav nevienas grāmatnīcas. Ilga grib iemācīties labi lasīt un rakstīt latviski. Tad viņa pati varēs sarakstīties ar tuviniekiem Latvijā. Viņa grib jau drīzumā uzrakstīt latviski pirmo vēstulīti.

— ēns, — ēni

Gailēns, kaķēns, telēns, brālēns, puisēns, lācēns, sivēns, kazlēns.

Uz laukiem.

Kārlēns ar vecākiem dzīvo uz laukiem. Mēs aizbraucām pie viņiem pēc kaķēna. Viņiem ir arī mazi cālēni, pīlēni, zoslēni un tītarēni. Mazie tītarēni jākopj sevišķi rūpīgi. Cālēnu barā gailēni ir lielākie. Kārlēnam ir arī divi kucēni. Tie visiem skolēniem ļoti patīk. Dažreiz no meža pļavā iznāk arī stirna ar stirnēniem.

d) ĪSIE UN GAŖIE PATSKAŅI KĀDEŅU PIEDĒKĻOS.

— īgs, — īga

Drosmīgs — drosmīga, drošsirdīgs — drošsirdīga, bezbailīgs — bezbailīga, attapīgs — attapīga, varonīgs — varonīga, izturīgs — izturīga, pacietīgs — pacietīga, apzinīgs — apzinīga, paklausīgs — paklausīga, uzcītīgs — uzcītīga, milzīgs — milzīga, darbīgs — darbīga, kārtīgs — kārtīga, pārgalvīgs — pārgalvīga.

Jānītis.

Jānītis ir ļoti kustīgs un darbīgs. Skolā viņš ir kārtīgs un pa-

klausīgs. Klasē Jānītis ir sirsnīgs pret saviem draugiem, rotaļās priecīgs un izmanīgs. Mazā māsiņa vēl ir bailīga. Dažreiz viņa ir arī ziņkārīga. Jānīša māmiņa ir ļoti strādīga un tīrīga, bet tētis ir gādīgs un rūpīgs savā ģimenē.

— āks, — āka

Jautrāks — jautrāka, labāks — labāka, mīļāks — mīļāka, gaišāks — gaišāka, gudrāks — gudrāka, uzmanīgāks — uzmanīgāka, varenāks — varenāka, lielāks — lielāka, klusāks — klusāka, vēsāks — vēsāka, labāks — labāka, smagāks — smagāka, dusmīgāks — dusmīgāka, resnāks — resnāka, sliktāks — sliktāka, smalkāks — smalkāka.

Ilzes dzīvoklis.

Ilzei māte kļuva aizvien mīļāka. Tas tāpēc, ka pati pūlējās būt labāka. Kad būs gaišāka diena, Ilze tīrīs logus un istabas. Pēc tam mēbeles būs tīrākas, spogulis būs spodrāks, dzīvoklis būs kārtīgāks. Laiks jau kļuvis vēsāks. Tagad dzīvoklis jātur siltāks un mīlīgāks.

e) ĪSIE UN GAĻIE PATSKAŅI NORISEŅOS.

jā —

Jāievēro, jāsēž, jāklausās, jādomā, jārunā, jāsaka, jāpalīdz, jāprot jāpieceļas, jālasa, jāraksta, jālabo.

Klasē.

Katram skolēnam jāievēro kārtības noteikumi. Stundās skolēniem jāsēž mierīgi. Viņiem uzmanīgi jāklausās skolotāja stāstījumā. Izsauktajam skolēnam jāpieceļas, jānostājas kārtīgi un jāatbild skaidri. Dažreiz skolā jālasa uzdotais, jāraksta sacerējumi un jālabo arī kļūdas.

— āt

Zināt, dziedāt, strādāt, sargāt, mazgāt, staigāt, vaicāt, saukāt, runāt, domāt, godāt, glabāt, maksāt.

Māra.

Mārai ļoti patīk strādāt. Katru dienu viņa cenšas nomazgāt traukus un izmazgāt virtuvi. Tad viņa steidz izvēdināt istabas. Māra vienmēr pūlas iepriecināt māmiņu un sagādāt viņai kādu pārsteigumu. Šodien Māra grib kārtīgi izgludināt veļu. Tad māmiņa varēs priecāties. Dažreiz viņa sasukā māsiņai matus un ved to pastaigāties.

— ēt

Ziedēt, ravēt, atzīmēt, peldēt, gribēt, redzēt, gulēt, ticēt, uzturēt, palīdzēt, audzēt, kaltēt, žāvēt, gavēt, klabēt, garbēt.

Siltumnīca.

Ansi un Pēteri bieži var redzēt siltumnīcā. Ansim uzdots atzīmēt novērojumus un palīdzēt uzturēt kārtību. Pēterim uzdots audzēt tomātus un gurķus. Tie drīz sāks ziedēt. Cerēsim, ka zēniem drīz izdosies redzēt arī sava darba augļus.

Mūzikas skolā.

Mūzikas skolā māca dziedāt un spēlēt dažādus mūzikas instrumentus. Uldis Lūciņš ir uzņemts mūzikas skolā. Viņš mācīsies mūziku un dziedāšanu. Uldis ir ļoti mūzikāls. Savus uzdevumus viņš veiks viegli, jo viņš ir ļoti uzcītīgs.

— īt

Sacīt, lasīt, rakstīt, skaitīt, darīt, gaidīt, sildīt, maisīt, vadīt, adīt, knaibīt, postīt, smaidīt, lielīt, vārīt, sālīt, zvanīt, svētīt.

Rotaļbiedri.

Vecmāmiņa iemācīja man lasīt. Sākumā lasīju lēni. Bet kad iemanījos, tad lasīju veikli. Nu lasīju pasakas, ko vēlāk varēju stāstīt citiem. Mārtiņš prot uzrakstīt savu vārdu, bet Augusts prot skaitīt līdz desmit. Saulīte sāk sildīt, un māsiņas grib pavadīt mūs uz rotaļlaukumu.

4. DIVSKAŅI.

Divu patskaņu savienojumus sauc par divskaņiem. Divskaņi ir: ai, au, ui, iu, ei, ie un o. Virs divskaņu burtiem nekad neliek garuma zīmi.

— ai —

Kaija, laime, aire, laiks, laiva, Aiviekste, Aina, Aija, Baiba, Maija, Paija, Gaida, draiskule, smaile, aile, vaina, spainis, taisīt, maisīt, raisīt, kaisīt, baidīt, vaicāt, zaimot, laizīt.

Maize, saime, taisns, slaids, gaisma, laipa, aita, gailis, laidars, skaida, saimnieks, aicināt, skaitīt, svaidīt, spaidīt.

— au —

Lauks, trauks, auka, lauva, saule, sauja, Gauja, Paulis, Auseklis, Austrija, Austrālija, auto, autors, tauriņš, caurums, gaume, gauss, auksts, šmaugans, jauda, slaucīt, kraut, aurot, aulekšot, šaut, klauvēt.

Nauda, taure, straume, auti, audekls, ausma, auza, cauna, kauss, kauja, krauklis, čaumala, plaušas, šausmas, šaubas, aust, raut, slaukt, laupīt, braukt, jaukt, saukt, taustīt, augsts, jautrs, jauks.

— ui —

Puika, puisis, smuidrs, muita, muiža, muižnieks, kuilis.

— iu —

Piukšķēt, kliukšķēt, pliukšķēt, čiukstēt, šmiukstēt, kriukšķēt.

— ei —

Veikls, meija, leitis, beigas, veikals, veicināt, sveicināt, kreilis, veidot, ķeizars.

Kreimane, kleita, meita, kreiss, greizs, steigt, beigt.

— ie —

Ieva, liepa, riepa, siers, piens, ziepes, cielava, siekalas, biete, ķieģelis.

Iela, ieleja, ieeja, ielāps, iespēja, ierēdnis, ietne, iesnas, lietus, siens, sniegs, piere, ciets, zieds, ciems, prieks, siets, sviests, diena, miegs, laivinieks, maiznieks, galdnieks.

Briedītis.

Biezā priedainē mežinieki atrada mazu briedīti. Tie to atdeva jauniešiem. Ieviņa briedīti padzirdīja ar pienu. Viesturs atnesa sienu guļvietai. Briedītis pierada pie bērniem. Viņš bieži sagādāja tiem lielu prieku. Kad briedītis izauga par briedi, jaunieši to ielaida priedainē. Ziemā bērni baroja briežus ar sienu.

— o —

Ola, oga, ogulājs, ozols, osis, odze, osa, soma, odere, otrs, otrdiena, otrreiz, osta, okšķeris, okšķerēt, olis, Olaine, Ogre.

Koku skolā.

Koku skolā audzē ozolus un ošus. Dobēs kociņi aug labi. Šos mazos ozoliņus un ošus skola pārdod citiem. Šī skola pārdod arī ogulājus un košuma krūmus. Modris nopirka trīs sarkano un divus melno jāņogu krūmus. Pēc ozoliņiem viņš atbrauks otrreiz.

No rīta.

Šorīt kokos dūdoja balodis par izdētajām olām. Zem koka uz sola bļodiņā bija nomazgātas ogas. Logs bija atvērts. Zem loga ziedēja magones un rozes. Dobē auga sīpoli. Brokastīs māmiņa ienesa dažus lociņus. Tētis stāstīja jokus par to, kā suns okšķerēja pa somu.

O svešvārdos.

Orķestris, oboja, opera, oktava, oktobris, ovāls, ordenis, auto,

odekolons, operācija, okupēt, radio, kino, depo, Olga, Olita, Oskars, Osvalds, Teodors, Leonora, Ramona, Egons.

Jaunais sportists.

Osvalds ir labs sportists. Viņš ir labs biedrs volejbola komandā. Sporta sacīkstēs šī komanda guva uzvaras. Sporta vadītājs komandai par to izteica atzinību. Osvalds ir arī mūsu žurnāla sporta nodaļas redaktors.

Birzē.

Aija, Baiba un Laima aizgāja uz birzi. Bērzainē meitenes dzird šmiukstinām. Laima ierauga smuidrā bērzā vāverīti. Sausu zaru briukšķēšana iztraucēja vāverīti. Tā strauji un veikli aizlēca eglainē.

Veikalā.

Maijas vectētiņš strādā veikalā. Maija ar Aivaru aiziet uz veikalu. Veikalā ir daudz ļaužu. Aivars pērk jaunu auklu makšķerei. Viņš jautā pārdevējai par auklas cenām. Aivars samaksā par auklu un laipni pateicas. Mazmeita Maija pieiet tuvāk savam vectētiņam. Tas smaidīdams pasniedz viņai un Aivaram riekstus.

5. MĪKSTINĀTIE LĪDZSKAŅI.

Mīkstinātie līdzskaņi ir: ģ, ķ, ļ, ņ, ŗ.

— ģ —

Diriģents, zāģis, ģitara, Poģis, Sproģis, ģenerālis, ģenijs, ģelzis, ģeorģīne, ģimene, apģērbs, apģērbt, ģipsis, ģīmetne, ģimnazija, ģindenis, kuģi, ģerbonis, ģērbtuve, Marģers, mēģinājums.

Uz koncertu.

Mūsu ģimene bija nolēmusi iet uz koncertu. Saģērbāmies un devāmies ceļā. Kad nonācām galā, ģērbtuvē nolikām virsdrēbes. Priekštelpas bija izgreznotas ģīmetnēm un ģerboņiem. Uzmeklējām savas vietas. Orķestra telpā mēģināja dažādus mūzikas instrumentus. Mūziķi ieņēma savas vietas. Zālē nodzisa ugunis. Diriģents pacēla zizli. Koncerts sākās.

— ķ —

Dīķis, neļķes, gurķis, Miķelis, ķīvīte, ķirzaka, ķīsis, ķīselis, ķirsis, ķirbis, ķivere, ķeburains, ķauķis, ķekatas, ķēde, ķekars, ķiploks, ķimene, ķilavas, ķildas, ķīla, ķieģelis, ķepa, ķeiris, ķeizars, puķe, šķēps, griķi, zeķe.

Saulainā dienā.

Puķu dobēs aug neļķes. Dobes malā aug ķimenes, Ķimeņu sēklas piejauc biezpienam un Jāņu sieram. Miķelis mūrē ķieģeļu sētu. Viņš raksta ar kreiso roku. Viņš ir ķeiris. (Ķeiŗus sauc arī par kreiļiem). Zēni met šķēpu mērķī. Dažreiz viņi saķildojas. Jurim galvā ir ķivere. Dīķa malā bradā ķīvītes, bet ķirzaka sildās saulītē. Arī zēni skraida bez zeķēm. Pusdienā visiem būs ķirbju salāti un ķiršu ķīselis.

— ļ —

Ļaudis, ļipa, ļodzīt, ļaut, ļauns, ļaundabīgs, ļaundaris, brāļi, medaļa, Olģerts, ļoti, kļūda, skaļš, vaļa, vaļējs, zaļš, vizuļot, viļņi, veļa, siļķe.

Pusdienas.

Mēs gatavojam pusdienas. Ieviņa maļ gaļu. Anniņa mizo kartupeļus. Rūtiņa palīdz sagriezt gurķus, lociņus, ķiplokus un ķirbjus. Ģirts salasījis ķiršus, jāņogas un avenes. Tā pusdienas būs bagātas augļiem, ogām un dārzeņiem. Bet kaķis noķēris peli. Viņš sviež ar ķepām to gaisā un ķer atkal no jauna.

— ņ —

Ņuris, ņiprs, ņudzēt, ņurdēt, ņaudēt, ņurcīt, ņaudulis, ņaudiens, ņemt, māņi, sēņot, viņš, viņa, alkšņi, dzeņi, pēkšņi, joņot, viņpus, taciņa, skaņa, Mārtiņš, āboliņš, māmiņa, ziņa, septiņi, astoņi, deviņi, kriņģelis, eņģelis, kaņepe, nesamaņa, atmiņa, viļņi, viļņot, ziņot, vakariņas.

Uz nometni.

Baibiņa un Vilmiņa posās uz nometni. Māmiņa nopirka jaunas kleitiņas, zeķītes un kurpītes. Sakārtoja veļiņu. Visām mantiņām piestiprināja meiteņu vārdus. Visu kārtīgi iesaiņoja paciņās. Adreses un naudas maciņus Baibiņa un Vilmiņa ielika savās somiņās. Māmiņa vēl pārlūkoja paciņas. Vilmiņa bija aizmirsusi ielikt lakatiņu. Katra meitene vēl paņēma līdz pa latviešu grāmatai, ko lasīt. Nu varēja doties ceļā.

— ŗ —

Kaŗš, kaŗot, vaŗš, vaŗkalis, gaŗš, gaŗausis, gaŗdegunis, gaŗlaicīgs, gaŗnadzis, gaŗšļaukus, gaŗām, gaŗāmgājējs, kaŗote, baŗot, jūŗa.

Pēdējos trīs vārdos r var arī nemīkstināt.

Jūras zvejnieki.

Zvejas kuģis šķēla zaļganos jūras viļņus. Ļaudis vēroja tāles. Pēkšņi virs viļņiem parādījās lieli zivju bari. Slaidiem lēcieniem tie it kā lidoja kuģa virzienā. Uzmanīgi zvejnieki izmeta tīklus. Viņi bija ar mieru cīnīties ar viļņiem. Tīkli bija iesieti gaŗās, stiprās virvēs. Zvejnieki atgriezās ostā ar bagātu lomu.

6. LĪDZSKAŅU DIVKĀRŠOJUMI.

Vārda vidū var atrasties līdzās divi vienādi līdzskaņi: ll, ļļ, mm, nn, rr. Tos sauc par līdzskaņu divkāršojumiem.

— ll —

Nellija, Lulla, lelle, stelles, stallis, bullis, dilles, šalle, villaine, krelles, brilles, rullis, mellenes, trallināt.

— ļļ —

Eļļa, baļļa, ruļļi, staļļi, buļļi.

— mm —

Kommats, cemme, Emma, mamma, ķemme.

— nn —

Minna, Anna, manna, vanna, kanna, panna.

— rr —

Salikteņi: katrreiz, pārrunas, pārrobeža, pārrāpties, pārraugs, pārraut, pārraidījums.

Meitenes.

Krusttēvs nopirka Annai stelles. Anna audīs šalles un tautisko villaini. Māte pārnesa Lullai krelles un skaistu lelli. Lullai patika greznie leļļu tērpi. Arī kreļļu bumbiņas un rullīši tai likās skaisti. Pēc brokastīm Minna un Nellija ies mellenēs. Pēc tam viņas abas vannas istabā mazgās savas melnās rokas.

Leļļu teātris.

Pilsētā ciemojās leļļu teātris. Izrāde bija izziņota iepriekš.

Biļetes ātri izpirka. Lulla ar brālīti tikai vakarrīt gāja pēc biļetēm. Viņi dabūja tikai stāvvietas. Otrreiz viņi būs attapīgāki un ies pēc biļetēm tikko par tām izziņos. Lulla ar brāli katrreiz pēc izrādes vēl ilgi pārrunā redzēto. Ikkatra izrāde dara viņu pieredzi bagātāku.

7. LIETVĀRDS.

LIETVĀRDU SKAITLIS.

Bērns raksta glīti. Bērni raksta glīti. Burtnīcai zili vai brūni vāki. Burtnīcām zili vai brūni vāki. Grāmatu izlasu ar patiku. Grāmatas izlasu ar patiku. Starpbrīdis paiet ātri. Starpbrīži paiet ātri. Man patīk zīmēšanas stunda. Man patīk zīmēšanas stundas. Egle zaļo visu gadu. Egles zaļo visu gadu. Ieva smaržo stipri. Ievas smaržo stipri. Putns lido veikli. Putni lido veikli. Zivs dzīvo ūdenī. Zivis dzīvo ūdenī.

LIETVĀRDU DZIMTE.

Ārsts ārstē slimniekus. Ārste ārstē slimniekus. Kalps dara darbus. Kalpone dara darbus. Skolotājs māca bērnus. Skolotāja māca bērnus. Dejotājs dejo. Dejotāja dejo. Lasītājs lasa. Lasītāja lasa. Runātājs saka svētku runu. Runātāja saka svētku runu. Dziedātājs dziedāja ļoti labi. Dziedātāja dziedāja ļoti labi. Gleznotājs skaisti glezno. Gleznotāja skaisti glezno. Dārznieks strādā dārzā. Dārzniece strādā dārzā. Pilsētnieks dzīvo pilsētā. Pilsētniece dzīvo pilsētā. Laucinieks dzīvo uz laukiem. Lauciniece dzīvo uz laukiem. Skolnieks labi mācās. Skolniece labi mācās. Zēns priecīgi skraida. Meitene priecīgi skraida. Brālis mīl savus vecākus. Māsa mīl savus vecākus. Juris labi dzied. Anda labi dzied. Gailis ir mājputns. Vista ir mājputns. Auns ir mājlops. Aita ir mājlops.

8. KĀDENIS JEB ĪPAŠĪBAS VĀRDS.

KĀDEŅU SKAITLIS.

— s —

Aiz mājas liels kalns. Aiz mājas lieli kalni. Ābelei resns zars. Ābelei resni zari. Liels koks dod patīkamu pavēni. Lieli koki dod patīkamu pavēni.

— š —

Aplokā ganījās brašs kumeļš. Aplokā ganījās braši kumeļi. Vijolītei ir mazs ziediņš. Vijolītēm ir mazi ziediņi. Uz mūsu mājām ved labs ceļš. Uz mūsu mājām ved labi ceļi.

— is —

Baznīcai augsts tornis. Baznīcai augsti torņi. Manā grāmatā ir skaists dzejolis. Manā grāmatā ir skaisti dzejoļi. Mildas brālis ir liels puisis. Mildas brāļi ir lieli puiši.

— us —

Mūsu pilsētā ir labs tirgus. Mūsu pilsētā ir labi tirgi. Šorīt uz ūdens ir biezs ledus. (Šorīt uz ūdens ir biezi ledi.)

— a —

Braucējiem patīk plata iela. Braucējiem patīk platas ielas. Aiz pilsētas ir zaļa pļava. Aiz pilsētas ir zaļas pļavas. Māsai jauna grāmata. Māsai jaunas grāmatas.

— e —

Pēc lietus upe pārplūdusi. Pēc lietus upes pārplūdušas. Man veļas žaušanai ir gaļa virve. Man veļas žaušanai ir gaļas virves. Vecmāmiņas dārzā zied balta puķe. Vecmāmiņas dārzā zied baltas puķes.

— a —

Pasakās bieži minēta skaista pils. Pasakās bieži minētas skaistas pilis. Kas citiem palīdz, tam laba sirds. Kas citiem palīdz, tiem labas sirdis. Rudenī nakts ir tumša. Rudenī naktis ir tumšas.

KĀDEŅU DZIMTE.

Vīriešu dzimtei galotnes -s, -š, sieviešu dzimtei -a.

— s —

Ikars ir čakls skolnieks. Aija ir čakla skolniece. Annas rozei ir sarkans zieds. Annai matos ir sarkana lente. Kad tēvs pārnāk no darba, ir jau vēls vakars. Kad pārnāku no skolas, ir jau vēla pēcpusdiena.

— š —

Naktī sasnidzis dziļš sniegs. Daugava ir dziļa upe. Bērnus iztraucēja skaļš sauciens. Mātei bija skaļa balss. Ēdamistabā ir novietots gaŗš galds. Bij man gaŗa tā dieniņa, kad saulītes neredzēju.

9. LIETVĀRDU UN KĀDEŅU LOCĪŠANA.

GAŖI PATSKAŅI LOKĀTĪVA GALOTNĒS.

Bērni pamodās no salda miega. Jānītis aizmiga saldā miegā. Zēni sakāpa resnā zarā. Kokam nolūza resns zars. Bērni uzkāpa augstā kalnā. No augsta kalna ragavas slīdēja dziļā lejā. Ieleja gulēja zem jauna, mīksta sniega. Mūsu mājas bija ieputinātas jaunā, mīkstā sniegā. Braša kumeļa soļi dimdināja zemi. Stalts jātnieks sēdēja brašā kumeļā. Irbe guļ ceļmalā, baida manu kumeliņu.

Kaķītis ķēniņa pilī.

Vakarā kaķītis iegāja pilsētā. Kalnā aiz sirmiem kokiem stāvēja ķēniņa pils. Logos dega ugunis. Koki spoguļojās lielās, tumšās rūtīs. Tikai vienā logā kvēloja pavarda uguns. Kaķītis nosēdās uz virtuves kāpnēm. Pa durvīm izliecās sirma vecīša galva baltā cepurītē. Nāc iekšā. Tev nu vairs nebūs jādzīvo savā maizē. Vecītis saņēma kaķi klēpī un ienesa virtuvē.

LIETVĀRDS UN KĀDENIS LOKĀTĪVĀ.

a) SIEVIEŠU DZIMTĒ.

— a, — e, — s

Sirma galva, sirmā galvā, sirmās galvās; skaista seja, skaistā sejā, skaistās sejās; čakla roka, čaklā rokā, čaklās rokās; stipra kāja, stiprā kājā, stiprās kājās; liela pilsēta, lielā pilsētā, lielās pilsētās; ļauna mēle, ļaunā mēlē, ļaunās mēlēs; plata dobe, platā dobē, platās dobēs; dziļa bedre, dziļā bedrē, dziļās bedrēs; liela klase, lielā klasē, lielās klasēs; grezna pils, greznā pilī, greznās pilīs; stipra valsts, stiprā valstī, stiprās valstīs; laba sirds, labā sirdī, labās sirdīs; vēsa klēts, vēsā klētī, vēsās klētīs; augsta ķlints, augstā klintī, augstās klintīs.

b) VĪRIEŠU DZIMTĒ.

— s, — š, — is, — us

Liels kalns, lielā kalnā, lielos kalnos; kupls koks, kuplā kokā, kuplos kokos; caurs zobs, caurā zobā, cauros zobos; zems krūms, zemā krūmā, zemos krūmos; gaišs logs, gaišā logā, gaišos logos; plats ceļš, platā ceļā, platos ceļos; auksts vējš, aukstā vējā, aukstos vējos; nikns kaŗš, niknā kaŗā, niknos kaŗos; mazs trauciņš, mazā trauciņā, mazos trauciņos; stingrs būris, stingrā būrī, stingros būŗos; biezs mūris, biezā mūrī, biezos mūŗos; liels kuģis, lielā kuģī, lielos kuģos; plats šķūnis, platā šķūnī, platos šķūņos; liels tirgus, lielā tirgū, lielos tirgos; biezs ledus, biezā ledū, biezos ledos; salds medus, saldā medū, saldos medos; dziļš ūdens, dziļā ūdenī, dziļos ūdeņos; smags akmens, smagā akmenī, smagos akmeņos; spožs zibens, spožā zibenī, spožos zibeņos; ass asmens, asā asmenī, asos asmeņos.

LIETVĀRDS UN KĀDENIS DATĪVĀ UN INSTRUMENTĀLĪ.

a) SIEVIEŠU DZIMTE.

Jauna skola, jaunai skolai, ar jaunu skolu, jaunām skolām, ar jaunām skolām.

Gaiša māja, gaišai mājai, ar gaišu māju, gaišām mājām, ar gaišām mājām.

Vērtīga grāmata, vērtīgai grāmatai, ar vērtīgu grāmatu, vērtīgām grāmatām, ar vērtīgām grāmatām.

Laba meita, labai meitai, ar labu meitu, labām meitām, ar labām meitām.

Plata upe, platai upei, ar platu upi, platām upēm, ar platām upēm.

Zaļa egle, zaļai eglei, ar zaļu egli, zaļām eglēm, ar zaļām eglēm.

Mīļa māte, mīļai mātei, ar mīļu māti, mīļām mātēm, ar mīļām mātēm.

Čakla skolniece, čaklai skolniecei, ar čaklu skolnieci, čaklām skolniecēm, ar čaklām skolniecēm.

Zila debess, zilai debesij, ar zilu debesi, zilām debesīm, ar

zilām debesīm.

Stipra valsts, stiprai valstij, ar stipru valsti, stiprām valstīm, ar stiprām valstīm.

Stāva klints, stāvai klintij, ar stāvu klinti, stāvām klintīm, ar stāvām klintīm.

b) VĪRIEŠU DZIMTE.

Labs dēls, labam dēlam, ar labu dēlu, labiem dēliem, ar labiem dēliem.

Kupls koks, kuplam kokam, ar kuplu koku, kupliem kokiem, ar kupliem kokiem.

Stāvs krasts, stāvam krastam, ar stāvu krastu, stāviem krastiem ar stāviem krastiem.

Līks zars, līkam zaram, ar līku zaru, līkiem zariem, ar līkiem zariem.

Garš ceļš, gaŗam ceļam, ar gaŗu ceļu, gaŗiem ceļiem, ar gaŗiem ceļiem.

Melns kaķis, melnam kaķim, ar melnu kaķi, melniem kaķiem, ar melniem kaķiem.

Raibs gailis, raibam gailim, ar raibu gaili, raibiem gaiļiem, ar raibiem gaiļiem.

Balts trusis, baltam trusim, ar baltu trusi, baltiem trušiem, ar baltiem trušiem.

Kārs lācis, kāram lācim, ar kāru lāci, kāriem lāčiem, ar kāriem lāčiem.

Plāns ledus, plānam ledum, ar plānu ledu.

Liels tirgus, lielam tirgum, ar lielu tirgu, lieliem tirgiem, ar lieliem tirgiem.

10. MĪKSTINĀTIE LĪDZSKAŅI.

LIETVĀRDU LOCĪJUMOS.

a) SIEVIEŠU DZIMTE.

— e

Man ir jauna cepure. Mārcim ir divas cepures. Nu visas rindā ir novietotas cepuŗu plauktā. Zem plaukta stāv mana šautene. Man patīk šautenes. Savu šauteņu glabātuvi labprāt citiem nerādu. Viena kurpe man ir caura. Savas kurpes dodu salabot. Drīz tēvs man nopirks vēl vienu kurpju pāri. Dārza stūrī aug jauna priede. Priedes lieto arī dzīvžogiem. Priežu smarža ir patīkama. Ziemā priežu zarus liek vāzē. Tie ilgi stāv svaigi un zaļi.

b) VĪRIEŠU DZIMTE.

— is

Gailis ir mājputns. Gaiļa spalvas ir greznas. Gaiļi skaļi dzied. Gaiļu kājas ir spēcīgas. Gaiļiem ir lielas sekstes. Rudenī tēvs pārdos visus gaiļus. Mēs brauksim tirgū ar gaiļiem. Vasarā mana draudzene dzīvos „Gaiļos".

Bumbieris ir auglis. Bumbieŗa miza ir cieta. Bumbieŗi jau ir nomizoti. Māmiņa gatavos bumbieŗu salātus. Bumbieŗiem pārlēja cukura sīrupu. Tad māmiņa deva bumbieŗus man pagaršot. Ar bumbieŗiem izrotāsim gaļas traukus. Bumbieŗos iespraudīsim krustnagliņas.

Cīrulis ir mazs putniņš. Cīruļa dziesma ir priecīga. Latvijā cīruļi ierodas agrā pavasarī. Vēlu uzsnigušu sniegu pavasarī sauc par cīruļu puteni. Tad cīruļiem dziesmas apklust. Putenis nobiedē cīruļus. Vēlāk bijām atkal priecīgi līdz ar cīruļiem.

Ezerā peld skaists gulbis. Gulbja kakls ir izliekts. Tālāk vēl ir citi gulbji. Gulbju peldēšana mierīga. Mēs pasviežam barību gulbjiem. Brālis mēģina gulbjus fotografēt. Man patiktu būt kopā ar gulbjiem! Kaut varētu iepeldēt gulbjos!

ATKĀRTOJUMS.

Vectēvs ceļ tiltu bez cirvja. (Ledus). Dieva klētiņa trim stūŗiem. (Griķis). Bez cirvja, bez zāģa uzcelta māja. (Lizda). Klētī atradās drēbju skapji. Klēts stūŗi bija tumši. Tur bija saslieti cirvju kāti. Rudenī te sanes arī ķirbjus. Plauktā stāvēja veca bilžu grāmata. Tur bija gulbji, ūpji, ērgļi, lāči, tīģeri un citi zvēri. Pār pļavu laidās irbju bars. Bērni lasīja grāvjos neaizmirsteles. Visam pāri bija gaišas pavasaŗa debesis.

Citā lapā bija zīmēts augļu dārzs. Tur bija daudz ābolu, plūmju, ķiršu un bumbieŗu koku. Bija arī jāņogu, aveņu un ērkšķogu krūmi. Augļi bija salasīti arī kurvjos un meiteņu klēpjos. Klētiņā labprāt kavējos pie vecās bilžu grāmatas.

11. BALSĪGIE UN NEBALSĪGIE LĪDZSKAŅI.

b — p

Ja būs lietains rudens, labība pūs. Pēdīgi visi būsim bēdīgi. Bēdas atstāj sejā pēdas. Špinātu lapas labas uzturam. Rudenī latviešu skolā atkal ieradās visi pērnie bērni. Kārlītis uzzīmēja lielu priedi un skaistu briedi. Es gribu dzīt ripu. Kamēr lopi kūtī, lobi zirņus. Puisis pļāva zāli vērsim, kas aplokā bļāva. Kaimiņu zirgs Bēris spēris savam saimniekam.

d — t

Kāds kāts, tāda pātaga. Aina pie radiem brauca ar ratiem. Kad nebija salti, mēs gulējām saldi. Tev vienmēr rodas jaunas rotas! Kas tev tās dod? Vai vari tās arī citām dot? Bet tu spīdi ar savām zināšanām mums visām par spīti. Slikts draugs kā caurs trauks. Zēns krāso ar otu lielu odu. Es slavēju tevi par to, ko tu man devi. Arī tos augļus māte kādreiz mums dos. Māte bērnu gulda tīrā gultā. Bērna istabu silda siltu.

g — k

Sniega mākonis kaisa sniegu no gaisa. Ja aukstā telpā guļ bez siltas segas, tam var būt sliktas sekas. Mājai gaiši logi: tur labi augs sīpolu loki. Mūsu gaiļiem bieži bija gaŗi kaŗi. Kaujā tiem kājas gāja pa gaisu. Bet runcis guļ un asti kuļ. Dzenis kala kokā aiz klēts gala. Meitenes līgo ap līko ozolu. Vīstošām jāņu zālēm ir smaga smaka.

s — z

Zēni mācās mērķī šaut. Māmiņa izgāja veļu žaut. Kamēr veļa žuva, māmiņa šuva. Veļa žuva zem oša. Sunim ir laba oža. Suni ieraudzījis, kaķis saboza spalvu. Meitene saposās un aizgāja ciemā. Plastikas maisi ir pilni ar maizi. Pa pļavu aši skrej āži. Kaza kasa ar kāju. Tālumā priežu sili izskatās zili.

a) BALSĪGIE UN NEBALSĪGIE LĪDZSKAŅI VĀRDU GALOTNĒS.

b — p

Melns darbs, balta maize. Darbam sūras saknes, bet saldi augļi. Beigas labas, viss labs. Pagrabiem mazi lodziņi. Zem mūsu mājas arī ir pagrabs. Tur mēs skābējām kāpostus. Man garšo skābs gurķis. Dažreiz arī piens sāk skābt. Gadās, ka āboliem ir tārps vidū. Sliekas arī ir tārpi. Tautu tērpi ir raibi. Arī mans tērps ir raibs. Zēni saģērbti skautu tērpos. Viņi nākuši, lai sastaptu savu vadītāju. Ielāps uz ielāpa bez adatas dūriena. (Vista). Mute bez zobiem. (Krāsns). Jānītim parādās pirmais zobs. Viņš nevar kāpt uz krēsla tāpēc, ka tur uzkāpa māsiņa.

d — t

Gods iet pa ceļa vidu, negods pa ceļa malu. Bads māca strādāt, aukstums tecēt. Vīrs un vārds. Tērauda cūciņa, linu astīte. (Adata un diegs). Saime ēd, galds runā. (Sivēni pie cūkas). Maza, maza muciņa, divējāds alutiņš. (Ola). Kāds kāts, tāda pātaga. Amats netop lamāts. Silts nāk ar sildīšanu, labs ar gaidīšanu. Arājs aŗ kalniņā, avots tek lejiņā. Salds kā medus, salts kā ledus. Rets lietus sijā kā siets. Šodien mums grūts diktāts. Tas ir ciets rieksts. Slinkums bada brālis. Pilna kūts ar aitiņām, visas guļ bez ļipiņām. (Maize krāsnī). Domā pats, dari pats. Dari, lai neuznāk nakts! Mātes acs redz visu, kas notiek ar bērniem.

g — k

Mūsu skolai pieder dārgs Latvijas karogs. Mans draugs ir karoga sargs. Viņš ir ļoti kārtīgs un strādīgs zēns. Viņš bija arī labs palīgs rudens darbos. Spēcīgs vējš atdzina sniega mākoņus. Tagad uz kokiem un mājām guļ jauns, smags sniegs. Dažs koks jau gluži līks. Mums ir aizliegts pikoties. Augstu kalnos arī vasarā ir auksts sniegs. Es tur labprāt uzlidotu kā priecīgs putns. Kā citādi tur tikt? Pret kalnu ir smagi kāpt un ragavas vilkt. Man patīk arī sniegā rakt alas, kur vēlāk iemukt, kad sāk snigt.

Ziemas svētku vakarā mūs visus sagaida priecīgs pārsteigums. Vecs raugs labi nerūgst.

— ss

Vēss ūdens, vēsa diena. Sauss koks, sausa veļa. Ass nazis, asa adata. Īss starpbrīdis, īsa stunda. Kluss vakars, klusa nakts. Gauss gājiens, gausa valoda. Liess kumoss, liesa gaļa. Patiess notikums, patiesa ziņa.

Laba balss, labas balsis. Zila debess, zilas debesis. Liela zoss, lielas zosis. Viss galds tīrs, visi galdi tīri. Dzirdīga auss, dzirdīgas ausis. Liels negaiss, lieli negaisi. Dzidra atbalss, dzidras atbalsis. Caurs maiss, cauri maisi. Pilns mēness, pilni mēneši. Viena nāss, divas nāsis. Liels autobuss, lieli autobusi.

— zs, — cs

Skaists dārzs, skaisti dārzi. Kupls bērzs, kupli bērzi. Zaļa birzs, zaļas birzis. Apaļš grozs, apaļi grozi. Karsta dzelzs, karstas dzelzis. Greizs žogs, greizi žogi. Biezs mūris, biezi mūri. Mazs zēns, mazi zēni. Pareizs ceļš, pareizi ceļi. Vecs koks, veci koki. Laba acs, labas acis.

— š, — šs

Zaļš kalns, zaļi kalni. Garš ceļš, gari ceļi. Dziļš ezers, dziļi ezeri. Mīļš brālis, mīļi brāļi. Slapjš mētelis, slapji mēteļi. Rupjš audums, rupji audumi. Vājš zirgs, vāji zirgi. Skumjš tēvs, skumji tēvi. Dumjš teļš, dumji teļi.

Košs dārzs, koši dārzi. Tumšs uzvalks, tumši uzvalki. Gaišs svārks, gaiši svārki. Tukšs trauks, tukši trauki. Mirdzošs sniegs, mirdzoši sniegi. Drošs kareivis, droši kareivji. Brašs virsnieks, braši virsnieki. Knašs puika, knaši puikas. Svešs vīrs, sveši vīri. Paviršs skolēns, pavirši skolēni. Plašs lauks, plaši lauki. Tīšs nedarbs, tīši nedarbi. Augošs bērns, augoši bērni. Pārdrošs laivinieks, pārdroši laivinieki. Vienkāršs uzdevums, vienkārši uzdevumi. Ziedošs koks, ziedoši koki. Smaidošs bērns, smaidoši bērni.

— žs

Dažs labs, daži labi. Spožs nazis, spoži naži. Možs gars, moži gari. Dižs ceļš,diži ceļi. Liels mežs, lieli meži. Svētīgs mūžs, svētīgi mūži.

b) BALSĪGIE UN NEBALSĪGIE LĪDZSKAŅI SALIKTEŅOS.

Divu vārdu savienojumi.

Pirmdiena, otrdiena, trešdiena, ceturtdiena, piektdiena, sestdiena, svētdiena, pusdiena, pusnakts, pusstunda.

Vienpadsmit, divpadsmit, trīspadsmit, piecpadsmit.

Galdauts, mežsargs, biezpiens, cūkgans, gājputns, labsirdīgs, lielausis, lopbarība, starpbrīdis.

Otrreiz, caurredzams, cūkkūts, cūkkopība, ozollapa, krustdēls, krusttēvs, krustmāte.

Aiz —

aizsprostot, aizrunāt, aizkrāsne, aizsainis, aizsaule, aizsprosts, aizsprostot, aizrunāt, aizkrāsne, aizsainis, aizsaule, aizsprosts, aizstāvis, aizgalda.

Uz —

Uzvārds, uzpircējs, uzraugs, uzslava, uzturs, uzacis, uzpirkstenis, uzkalns, uzzīmēt, uzcelt, uzzināt, uzsaukt, uzkost; uzdot, uzmanīt.

Iz —

Izstāde, iztika, izdarība, izslāpis, izsalcis izkaltis, izsmiets, izzobots, izšūts, izspārdīts, izsaukt, izzagt, izciest, izskriet, izskalot, izstāstīt, izstādīt, izcept, izvārīt, izēst.

Ap —

Apģērbs, apšuve, apsega, apgāds, apliecība, apzīmēt, ap-

brīnot, apmīļot, appaijāt, apsargāt, appūst, apšūt, apģērbt, apaut, apskalot.

At –

Atslēga, atbilde, atvase, atvars, atbalss, attēls, atturība, atceļš, atcere, atdusa, atminēt, attaisīt, atbraukt, atgādināt, atdot, atteikt, attapties. ataugt, atturēt, attikt, atdāvināt.

Pār –

Pārklājs, pārdomas, pārrunas, pārraugs, pārakmeņojies, pārbaude, pārbrauktuve, pārgudrs, pārgalvīgs, pārgājējs, pārzināt, pārredzēt, pārmaksāt, pārrāpties, pārrasties.

Bez –

Bezdibenis, bezmiegs, bezsamaņa, bezgodis, bezbailis, bezdarbs, bezzobis, bezprātis, bezspēcīgs, bezbēdīgs, bezkaunīgs, bezzemnieks, bezpajumtnieks, bezgalīgs.

Ik –

Ikreiz ikviens, ikkatrs, ikkuŗš, ikreizējs, ikdiena, ikgadējs.

12. NORISEŅI.

a) NORISEŅU SKAITLIS.

Es eju. Mēs ejam. Es guļu. Mēs guļam. Es dziedu. Mēs dziedam. Tagad braucu uz skolu. Tagad mēs braucam uz skolu. Es vedu līdz savas grāmatas. Mēs vedam līdz savas grāmatas. Savas grāmatas nesam somās. Gudroju jaunu domrakstu. Mēs gudrojam jaunu domrakstu. Lūdzu vecākiem naudu jaunai burtnīcai. Lūdzam vecākiem naudu jaunai burtnīcai. Mēs zīmējam kļavu lapas. Es apbrīnoju Vilmas skaisto zīmējumu. Mēs apbrīnojam skaisto zīmējumu. Es ātri augu. Mēs ātri augam.

Skolā.

Man ļoti patīk lasīt un rakstīt. Varu labi arī atstāstīt. Zīmēt nav tik viegli. Latviešu skolā rēķināt mums nemāca. Bet dziedāt dziedam labprāt visi.

b) NORISEŅU PERSONAS.

Jaukā laikā.

Pirms es eju uz latviešu skolu, mēs ar māsiņu ejam pastaigāties. Vai tu uz skolu ej kopā ar citiem? Pa kuŗu ielu jūs ejat? Kārlis iet gar parku. Viņš iet kopā ar lielo brāli. Jaukā laikā viņi parasti iet kājām.

Bērni savās rotaļās.

Es ceļu no klučiem māju. Bet tu cel tiltu. Valdis ceļ skaistu garažu. To viņš ceļ man. Mēs ar Valdi ceļam vienu saimniecību. Jūs ceļat paši savu māju. Ansis un Pēteris ezermalā arī ko ceļ. Viņi ceļ smilšu torni. Ko dara Lija un Daina? Viņas ceļ augstu valni.

Lapas.

Bērni spēlē bumbu. Es grābju lapas un lieku kurvī. Tu grāb ar mazo grābekli. Atis grābj ielas otrā pusē. Mēs nogrābjam

tīru apkārtni. Jūs grābjat ap savu māju. Juris un Vilnis grābj kaudzēs. Rītu vīri lapas aizvedīs.

c) NORISEŅU LAIKI.

TAGADNE.

Dzērve mācās lidot.

Jaunā dzērve mācās lidot. Tā spēcīgi pavēcina spārnus un paskrien dažus soļus uz priekšu. Tad viņa palecas un paceļas pāri visaugstākās egles galotnei. Kājas un kakls ir lepni izstiepti. No apakšas tā neizskatās lielāka par cīruli. Dzērve ilgi laidelē meža galotņu augstumā. Piekususi tā nolaižas atkal zemē.

Kartupeļi.

Marta ciemojas laukos pie krustmātes. Tēvocis stāda kartupeļus. Marta vēl nekad nav redzējusi, kā kartupeļus stāda un kā tie aug. Viņai uznāk vēlēšanās pašai kādu kartupeli izaudzēt. Viņa palūdz tēvocim vienu bumbuli. Marta to aiznes uz mājām. Savu kartupeli viņa iestāda vislabākā vietā — dobes vidū. Marta kopj savu kartupeli ļoti labi: izravē ap to visas nezāles un bieži aplej to. Viņa ir ļoti priecīga, kad parādās pirmie asni. Marta reizēm dod tam arī minerālmēslojumu. Kartupelis zied. Bet kartupeļiem nav bumbuļu kā tomātiem. Beidzot lapas nodzeltē. Laksti noliecas. Marta ieķeras lakstos abām rokām un rauj no visa spēka. Beidzot stāds iznāk ar visām saknēm. Lieli kartupeļi nobirst uz visām pusēm. Nu Marta zina, kā kartupeļi aug.

PAGĀTNE.

Putnu lizda.

Jānis un Kārlis nonāca nelielā klajumā. Aiz tā atradās kupls ceriņu krūms. Jānis pagriezās pret Kārli un uzlika roku savai mutei. Tas nozīmēja nerunāt. Kārlis palocīja galvu. Tad puisēni palīda zem ceriņu krūma. Tur Jānis apstājās un rādīja uz augšu.

Kārlim acīs atspīdēja prieks. Viņš redzēja skaistu putna lizdiņu. Tanī gulēja četri mazi putniņi.

Zosis.

Zoss bija izperējusi divpadsmit zoslēnu. Tēviņš aizvien pastaigājās savas ģimenes tuvumā. Kādu dienu es paņēmu vienu zoslēnu rokā. Te zosu tēvs kliegdams metās man mugurā. Viņš sāka mani ar spārniem dauzīt. Māte piesteidzās mani glābt. Ar pūlēm viņai izdevās mani atbrīvot no niknā zostēviņa.

NĀKOTNE.

	Tu	Mēs	Jūs
Zināt	zināsi	zināsim	zināsit
bradāt	bradāsi	bradāsim	bradāsit
mazgāt	mazgāsi	mazgāsim	mazgāsit
runāt	runāsi	runāsim	runāsit
Turēt	turēsi	turēsim	turēsit
meklēt	meklēsi	meklēsim	meklēsit
gulēt	gulēsi	gulēsim	gulēsit
sēdēt	sēdēsi	sēdēsim	sēdēsit
slavēt	slavēsi	slavēsim	slavēsit
Nest	nesīsi	nesīsim	nesīsit
darīt	darīsi	darīsim	darīsit
locīt	locīsi	locīsim	locīsit
gāzt	gāzīsi	gāzīsim	gāzīsit
lauzt	lauzīsi	lauzīsim	lauzīsit
rakstīt	rakstīsi	rakstīsim	rakstīsit
lasīt	lasīsi	lasīsim	lasīsit
adīt	adīsi	adīsim	adīsit
taisīt	taisīsi	taisīsim	taisīsit
mācīt	mācīsi	mācīsim	mācīsit
dabūt	dabūsi	dabūsim	dabūsit
jūgt	jūgsi	jūgsim	jūgsit.

Sulas.

Kā es priecāšos, kad iešu ar tēvu uz kalna bērziem. Katrā rokā tēvam būs pa spainim. Es nesīšu urbi, renīti, marles gabaliņu. Kad būsim galā, tad tēvs novēros, kuŗš bērzs slaidāks. Tādam esot saldākas sulas. Tēvs urbs dienvidu pusē. Kad urbi izraus, tad steidzīgas pilītes lēkās pa mizu lejup. Ieurbtā vietā iestiprinās renīti, lai sulas sakrātos spaiņos. Kas tas būs par varenu dzērienu, kad ieskābs!

Ciemiņš.

Mazais Andrītis drīz būs trīs gadus vecs. Kaimiņos viņš būs biežs ciemiņš. Durvis viņš nevarēs attaisīt. Rokturis būs par augstu. Viņš nevarēs to aizsniegt. Vienmēr kāds no iekšpuses Andrim attaisīs durvis. Kaimiņos drīz atnāks dzīvot otrs Andŗa draugs Vilis. Tas nāks pie Andŗa ciemā. Andris savu mazo draugu katrreiz laipni sagaidīs.

GAŖIE PATSKAŅI NORISEŅU GALOTNĒS.

NENOTEIKSME.

Sargāt, strādāt, domāt, zināt, dziedāt, sijāt, bradāt, labināt, mierināt, dzesināt, apžilbināt.

Sarunāties, pastaigāties, vizināties, iedomāties, pabraukāties, drebināties.

Varēt, gribēt, turēt, minēt, svinēt, klauvēt, spīdēt, sēdēt, gulēt, drebēt, kavēt, sameklēt, atkausēt, uzzīmēt, izturēt.

Kavēties, spēlēties, draudzēties, sūdzēties, izturēties, sapulcēties.

Sacīt, rakstīt, prasīt, darīt, sūtīt, raudzīt, tīrīt, sildīt, solīt, novirzīt, attaisīt, pārrakstīt.

Uzmanīties, grozīties, gadīties, iepazīties, apprasīties, salasīties, izvairīties.

PAGĀTNE.

Es	Tu	Viņš Viņa	Mēs	Jūs	Viņi Viņas
Zināju	zināji	zināja	zinājām	zinājāt	zināja
Domāju	domāji	domāja	domājām	domājāt	domāja
Runāju	runāji	runāja	runājām	runājāt	runāja
Asināju	asināji	asināja	asinājām	asinājāt	asināja
Sēdēju	sēdēji	ēdēja	sēdējām	sēdējāt	sēdēja
Gulēju	gulēji	gulēja	gulējām	gulējāt	gulēja
Meklēju	meklēji	meklēja	meklējām	meklējāt	meklēja
Turēju	turēji	turēja	turējām	turējāt	turēja
Māciju	mācīji	mācīja	mācījām	mācījāt	mācīja
Lasīju	lasīji	lasīja	lasījām	lasījāt	lasīja
Taisīju	taisīji	taisīja	taisījām	taisījāt	taisīja
Adīju	adīji	adīja	adījām	adītjāt	adīja
Dabūju	dabūji	dabūja	dabūjām	dabūjāt	dabūja
Iegrūdu	iegrūdi	iegrūda	iegrūdām	iegrūdāt	iegrūda
Jūdzu	jūdzi	jūdza	jūdzām	jūdzāt	jūdza.

TAGADNE.			PAGĀTNE.	
Viņš	Mēs	Jūs	Mēs	Jūs
Brauc	braucam	braucat	braucām	braucāt
Nes	nesam	nesat	nesām	nesāt
Ved	vedam	vedat	vedām	vedāt
Sit	sitam	sitat	sitām	sitāt
Kliedz	kliedzam	kliedzat	kliedzām	kliedzāt
Gudro	gudrojam	gudrojat	gudrojām	gudrojāt
Aug	augam	augat	augām	augāt
Lūdz	lūdzam	lūdzat	lūdzām	lūdzāt
Zīmē	zīmējam	zīmējat	zīmējām	zīmējāt
Airē	airējam	airējat	airējām	airējāt
Jauc	jaucam	jaucat	jaucām	jaucāt
Baro	barojam	barojat	barojām	barojāt
Bēg	bēgam	bēgat	bēgām	bēgāt
Domā	domājam	domājat	domājām	domājāt
Liec	liecam	liecat	liecām	liecāt
Gana	ganām	ganāt	ganījām	ganījāt.

MĪKSTINĀTIE LĪDZSKAŅI NORISEŅOS.

Katram savs darbs.

Mēs kāpjam kalnā, lai ietu uz skolu. Arājs aŗ tīrumā. Amatnieki ceļ māju. Tie tveŗ cirvjus un sāk darbu. Citi zāģē, urbj, duŗ un skrūvē. Auto piestumj smilšu vezumu, ko izbeŗ kaudzē. Strādnieki dzeŗ no saviem traukiem, tad ķeŗas atkal pie darba. Kalēji kaļ, malēji maļ. Suns ķeŗ tam pasviesto koku. Zosis peŗas pa ūdeni. Arī mazo bērnu drēbes ir slapjas. Māte tos pārģērbj. Slapjās drēbes viņa izkaŗ žāvēšanai. Laima lemj cilvēku likteņus.

Meža putni.

Ziemā Latvijas mežos var redzēt dažādus putnus. Skataities vērīgi! Jūs redzēsit rubeņus, krustknābjus, pūces, dzeņus un vēl citus putnus. Vai dzirdat? Tur kaļ dzenis! Putns meklē mizā barību. Lūk, viņš atradis kāpuru! To apēdis, tūlīt kaļ tālāk.

13. TEIKUMU MĀCĪBA.

TEIKUMA PRIEKŠMETS.

Vasara.

Saule spīd. Tauriņš lido. Putni dzied. Koki zaļo. Puķes zied. Strauti čalo. Upe tek. Makšķernieks makšķerē. Laivinieks airē. Zvejnieks zvejo. Pļāvēji pļauj. Arāji aŗ. Ogotājs ogo. Meitenes dzied. Gani gana. Suņi rej. Meži skan. Vasara ir klāt.

IZTEICĒJS.

Autobuss brauc. Autobuss ir pilns. Autobuss ir satiksmes līdzeklis. Suņi rej. Suņi ir dusmīgi. Suņi ir dzīvnieki. Strazdi svilpo. Strazdi ir melni. Strazdi ir putni.

Jāņu vakars.

Saule noriet. Vakars satumst. Iedegas jāņugunis. Atskan līgošana. Meitas dzied. Puiši dzied. Visi līgo. Vaiņagi ir kupli. Bērzi smaržo. Zāle ir mitra. Puķes zied. Pļavas smaržo. Vakars ir silts. Jāņunakts ir īsa. Jau sārtojas debesis. Drīz ausīs jauna diena.

14. VIENLĪDZĪGI TEKUMA LOCEKĻI.

Tilts.

Kuldīgas tilts pār Ventu ir augsts, gaŗš, plats un ērts. Stabi masīvi, stipri, slaidi un izturīgi. Tie mūrēti no pelēkajiem, cietajiem lauku akmeņiem. Pa tiltu gan brauc, gan jāj, gan iet kājām. No tilta var redzēt Ventas krastus, pļavas un ūdenskritumu jeb Rumbu.

Sērdienīte.

Sērdienīte čakli tecēja pa ceļu, pa lauku, pa biezo mežu. Viņa bija čakla, paklausīga, godīga. Sērdienīte prata gan adīt, gan vērpt, gan tīrīt, gan vārīt. Tomēr pamāte viņu rāja gan rītā, gan vakarā. Ķēniņa dēls bija jauns, bagāts un laimīgs. Viņš darīja arī sērdienīti laimīgu.

Mājkustoņi.

Kaķis, āzis, auns, gailis un zostiņa iet kopā pastaigāties No kūts izskrien govis, teļi, aitas un jēri. Suns patrenkā te govis, te aitas, te sivēnus. Durvis drusku iečīkstas, atveŗas un atkal aizkrīt ciet. No kūts pagalmā iznācis jaunais, skaistais kumeļš. Kaķis pieiet pie žoga, nogulstas uz vēdera un pieplok pavisam pie zemes. Suns pamana kaķi un metas tam virsū. Kaķis uzmet kūkumu, nošņācas un uzskrien sētas stabā. Nu guļ suņi, nu guļ lopi, nu guļ paši ganītāji.

15. PIELIKUMS.

Tautas dziesmas.

Daugaviņa, melnacīte, melna tek vakarā. Ozolīti, zemzarīti, kam tu augi lejiņā? Cīrulīti, mazputniņ, negul ceļa maliņā! Ai lācīti, platkājīti, vai tev vien mežs pieder? Zaķītim, gaŗausim, treji bērni vasarā. Incīti, runcīti, plucini vilniņu! Kaņepīte, gaŗaudzīte, gaŗa auga vasarā. Rudzītim, rogainim, ledus galvu nogulēja. Žagatiņa, gaŗastīte, tā istabas slaucītāja. Cielaviņa, čakla sieva, tā galdiņa klājējiņa. Jūs, puiši, jājiet pieguļā! Mēs, bērni, skrienam uz upi. Jānītim, brālītim, zaļš ozola vainadziņš.

Latvijas upes.

Daugava, Latvijas lielākā upe, izceļas krievu zemē. Tā aiznes uz jūru ūdeņus arī no Aiviekstes, Ogres, Dubnas un citām upēm, savām pietekām. Tepat Piebalgā, pašā Vidzemse sirdī sākas Gauja, dziesmās apdziedātā upe. Salaca, Svētmeitiņa, iztek no Burtnieku ezera un ietek jūrā. Venta, Kurzemes lielākā upe, savas gaitas sāk mūsu kaimiņzemē Lietuvā. Abavai, Ventas lielākajai pietekai, neliels ūdenskritums pie Sabiles.

Lielupe, Zemgales lielākā upe, sākas Latvijā. Tā ar savām pietekām nāk no Bauskas un Jelgavas apriņķa, mūsu auglīgākā apgabala.

16. UZRUNA.

Slinkā meita.

Celies, meitiņ, jau gailītis dzied! Lai dzied gailītis, māmiņ, gailītim maza galviņa, drīz var izgulēties. Celies nu, meitiņ, jau gaismiņa aust! Lai aust gaismiņa, māmiņ, gaismiņai daudz jāapgaismo! Celies, celies, meitiņ, jau saulīte lec! Lai lec saulīte, māmiņ, saulītei tālu jātek! Celies, meitiņ, jau brokastis galdā! Vai māmiņ, kur mana lielā kaṛote?

Tautas pasaka.

Ciemiņi.

Labdien, māt! Kā tev klājas? Paldies, tev, Jāni, ka tu atbrauci! Tev jauni svārki! Valkā nu, dēls, jaunos svārkus ar godu! Māt, to es tev apsolu! Vai drīz būs pusdienas galdā, Anna? Dēls, iesim pusdienot! Ņemiet par labu, ciemiņi, ko Dievs devis!

Tautas dziesmas.

Ej, gulēt, vēja māte, sausas egles galiņā! Velc, pelīte, saldu miegu mazajam bērniņam! Nāc, māsiņa, ciemoties, Ziemas svētku vakarā! Bērziņ, tavu kuplumiņu līdz pašai zemītei! Māmiņ, tavu labumiņu līdz mūžiņa galiņam! Nāc nākdama, vasariņa, visi bērni tevi gaida! Kur tu skriesi, vanadziņi, ar tiem vaska spārniņiem? Neguli, saulīte, ābeļu dārzā! Ej projām, ledutiņ, lai zālīte zaļojas.

17. IESPRAUSTI VĀRDI UN TEIKUMI.

Ar kommatiem neatdala: laikam, laikam gan, diezin, nezin. Var neatdalīt: varbūt, acīm redzot.

Pavasarī.

Šogad, liekas, būs agrs pavasaris. Tik silts marta mēnesis, kā statistika rāda, sen nav bijis. Pagājušā pavasarī, cik atceros, sniegs turējās līdz aprīļa sākumam. Bet tagad, cik tas skaisti, sniegs jau nokusis. Un pēc nedēļas — kaut nu tā būtu — var sākt ziedēt krokusi. Arī citas puķes, man šķiet, būs labi pārziemojušas. Kā rādās, arī neviena roze nav izsalusi. Cerams, ka nu vairs nenotiks ļaunākais. Košuma dārzs — mēs visi esam par to pārliecināti — prasa daudz pūļu, bet dod arī daudz prieka. Protams, arī bērniem jāpalīdz visos pavasaŗa darbos dārzā.

Slinkais dēls.

Senos laikos — kā pasaka stāsta — dzīvojis ļoti slinks dēls. Vēl septītā gadā — lai Dievs pasarga — negribējis kājām iet. Tēvs, ko domājiet, uztaisa ratiņus, iesēdina šo (tīri smiekls par to) un sāk vilkt nabagos. Varbūt kāds apžēlos. Vienās mājās, tavu laimi, kāds noliek maizes klaipu uz galda un saka: „Ja tu, dēliņ, vari, tad ņem!" Dēls, acīm redzot, bija ļoti izsalcis. Grozījies pa rateļiem, kamēr, tavu prieku, cēlis kājas no rateļiem ārā. Un redzi, pēc laiciņa dēliņš jau pie galda. Tā maizes klaips, protams, izārstēja dēla slinkumu.

Tautas pasaka.

18. PILNS UN NEPILNS TEIKUMS.

Pilnā teikumā ir teikuma priekšmets un izteicējs.

Nedarbs.

Durvis atvērās viegli. Istabiņa bija maza. Balts plaukts vizēja pretī. Uz plaukta rindā stāvēja podiņi. Tur iekšā varēja būt ievārījums. Meitenes acis tik augstu nesniedza. Meitene meklēja krējumu. Brūnajā podiņā varēja būt krējums. Meitene to gribēja. Podiņš nebija tik viegli no plaukta noņemams. Meitene pagrūda podiņu no visa spēka. Bet podiņš bija tukšs. Podiņš dancodams ieripoja kaktā. Tukšs tas tur nu gulēja uz vieniem sāniem apvēlies. Meitene izvilka to no kakta. Liels robs tam bija sānos. Viņa bija saplēsusi tukšo podiņu.

Nepilnā teikumā nav viena vai abu teikuma virslocekļu.

Olas.

„Klausies abām ausīm! Stāstīšu jaunumus. Vistas!!! Izdējušas krāsainas olas! Aiz prieka nevaru vairs rimties. Vai to saproti?“ Zvirbulis skatās zaķim acīs un smīn. „Olu dēšana? Pilnīgi vistu darīšana. Ar to tu nevari lepoties.“ „Agrāk dienām un naktīm pūlējos baltas olas pataisīt krāsainas! Nu tā vairs neies. Baltajām olām vairs ne virsū neskatīšos. Veca modē!“ Zaķis ar saviem ratiem aizlaižas pāri upes līcim pēc krāsainām olām.

Jānis Širmanis.

19. VIENKĀRŠI UN SALIKTI TEIKUMI.

Vienkāršā teikumā ir tikai viens virslocekļu pāris.

Jūrmalā.

Kādu vasaru mēs pavadījām jūrmalā. Dzīvojām mazā vasarnīcā. Pie vasarnīcas bija mežiņš. Vienā malā bija sausas smiltis. Tur auga vecas priedes. Daļa zemes bija zema un mitra. Tur bez priedēm auga dažādi lapu koki. Daži putni nāca pie mums viesos. Žagaru kaudzē bija ieperējies paceplītis. Tas izveda piecus brūnus bērniņus. Arī žagata dažreiz pažadzināja mūsu mežiņā. Mēs to dzinām projām. Žagata posta mazajiem putniem lizdas. Tā izdzeŗ olas. Dažreiz tā netaupa pat putnēnus. Jūrmalā mēs sastapām arī vēl citus putnus.

Saliktā teikumā saistīti divi vai vairāki vienkārši teikumi.

Mīklas.

Kalējs kaļ debesīs, ogles birst Daugavā. (Pērkons). Putns skrien, spārni pil. (Lietus). Vāczemē zirgu jūdz, šai zemē loks atspīd. (Varavīksne). Melns pirtī ieiet, sarkans iznāk. (Vēzis). Krustām, šķērsām kauli likti, pati miesa cauri spīd. (Logs). Četri taisa gultu, divi rāda uguni, viens pats apgulstas. (Suns). Zaglis istabā, bārda aiz durvīm. (Atslēga). Balta aitiņa, melna pierīte. (Pupa). Balta pļava, melni lopi, vajag gudra ganītāja. (Grāmata).

Sakāmvārdi.

Cilvēks domā, Dievs dara. Dievs dod devējam, velns rauj rāvējam. Miers baro, nemiers posta. Dod vecam godu, griez jaunam ceļu! Apdomā labi, padari gudri! Mazi bērni spiež klēpi, lieli spiež sirdi. Gals labs, viss labs. Rokas pie darba, sirds pie Dieva. Niķi nelīdz, darbi līdz. Skaistums zūd, tikums pastāv. Miers dod maizi, nemiers raizi. Runāšana ir sudrabs, klusēšana ir zelts. Mute pelna, mugura maksā. Lēnāk brauksi, tālāk tiksi.

20. SALIKTI TEIKUMI, KAS SASTĀV TIKAI NO VIRSTEIKMIEM.

a) PATSTĀVĪGOS TEIKUMUS NESAVIENO SAIKĻI.

Tautas dziesmas.

Līgo saule vakarā, līgo gani sētiņā. Dieviņš kalnus audzināja, saule mežus līdzināja. Dzied putniņi, dzied ganiņi, mežu gali gavilē. Ar dziesmiņu druvā gāju, ar valodu istabā. Gani dzina, govis māva, es tecēju vārtus vērt. Viens gans nomira, citi gani raudāja. Cep, māte, kukuli, es dzīšu ganos! Trīs putniņi daiļi dzied smalkā lazdu krūmiņā, trīs meitiņas daiļi raksta pie lodziņa istabā. Rej sunīši, čīkst vārtiņi, es pa logu raudzījos. Purvu bridu, niedras lauzu, no bajāra vairījos. Puķes zied dārziņā, meitas dzied maltuvē. Dziedot dzimu, dziedot augu, dziedot mūžu nodzīvoju.

b) SAIKLIS „UN" SALIKTĀ TEIKUMĀ, KAS SASTĀV NO VIRSTEIKUMIEM.

Pēc lietus.

Līst lietus, un rūc pērkons. Zivis kožas, un es braucu malā. Laiva slīd pret straumi, un tai pakaļ ūdenī virpuļo baltsarkana plāksnīte. Pie mājas ir ceriņu krūms, un es tur labprāt noeju. Spīd saule, un visapkārt zied pienenes. Dienas iesākas ar lielu karstumu, un mitrums izgaro jau no paša rīta. Ābeles stāv klusi un mēmi, un ne zars vairs nevelk elpu. Un meži smaržo, un druvas daino, un saldi vālodze kliedz.

Senatne.

Pilsētās nebija tikdaudz dūmu, un mājas bija vaska brūnumā. Toreiz vēl nepazina akmeņogļu, un cilvēki bija laimīgāki. Gadi gāja tām pāri ar sauli, vēju, un tās lēni nosubēja. Arvien

kaut kur bija kāds kupls koks, un slaiki baznīcu torņi rādīja ceļu uz debesīm. Būdas bija no sarkana māla, un jumti klāti rudzu salmiem. Zem tā paša jumta bija arī kūts, un cilvēki ar lopiem dzīvoja tuvā draudzībā. Bet debesīs dzīvoja Dievs, un pilīs valdīja ķēniņi.

c) „BET" UN CITI SAIKĻI, KAS SAVIENO VIRSTEIKUMUS.

I

Viens tēvs spēj uzturēt daudz bērnu, bet pulks bērnu nespēj uzturēt vienu tēvu. Suns spalvu met, bet cilvēks tikumu nemet. Nav nekāds kauns neko nezināt, bet kauns ir negribēt neko zināt. Ne jau gudrības vien smeļas skolā, arī rokas dažreiz ir jāpakustina. Mēs paši rūpējamies par klases tīrību, un paši sakopjam arī pagalmu. Daudz mēs strādājam pavasarī, jo tad pagalms vēl pilns pērno lapu. Tās ne vien dara pagalmu neglītu, bet lapu sega aizkavē arī jauno zālīti.

II

Jo es bēdu bēdājos, jo nelaime priecājas. Laimīgie ir bagāti, ne bagātie katrreiz ir laimīgi. Ne ik dienas saule spīd, ne ik dienas lietus līst. Gan dziedāju, gan raudāju, nedzird mana māmuliņa. Gan Dievs dos laiku, gan rudzi paaugs. Arī es nu esmu svešinieks, arī mani rūgtas bēdas klāj.

21. LIELO BURTU LIETOŠANA.

Dzintarzeme.

Mūsu tēvu zeme Latvija atrodas Baltijas jūras austrumu krastā. Gar visu Kurzemes un Vidzemes jūrmalu vēl tagad atrod dzintaru. Senie dzintara meklētāji Latviju iesaukuši par Dzintarzemi. Tie braukuši šurp pa jūru no Grieķijas un citām Eiropas zemēm. Daži kuģos atbraukuši pat no tālās Āzijas un Āfrikas. Tagad visvairāk dzintaru atrod Kurzemes jūrmalā ap Liepāju, Nīcu un Rucavu, sevišķi pēc vētras.

Zemes ap Baltijas jūru.

Baltijas jūra atrodas Eiropas ziemeļu daļā. Rietumos tā apskalo Zviedrijas un Dānijas krastus. Baltijas jūrai austrumos piekļaujas Somija, Igaunija, Latvija un Lietuva. Dienvidos tai ir Vācija. Vistālāk uz ziemeļiem stiepjas Botnijas līcis. Somiju no Igaunijas atdala Somu jūras līcis. Rīgas līcis apskalo Latvijas krastus. Pa Baltijas jūru uz Rīgu un Liepāju nāk kuģi ar precēm arī no Anglijas, Francijas, Beļģijas un Holandes.

Seno latviešu svētki.

Jau priekš vācu ienākšanas latvieši svinējuši Ziemsvētkus. Tad gājuši ķekatās un zīlējuši nākotni. Pēc Ziemsvētkiem nāca Meteņi un tad Lieldienas ar olām un šūpolēm. Divdesmit trešajā aprīlī bija Jurģi jeb Ūsiņa diena. Ar to sākās pieguļas un ganu laiks. Visskaistākie svētki bija Jāņi ar savām ugunīm un līgošanu. Appļāvības un Apkūlības bija darba svētki. Rudens tumšajos vakaros pieminēja mirušos garus jeb veļus. Svinēja arī Mārtiņdienu.

Grāmatu lasīšana.

Mūsu skolai ir bibliotēka. Bērni lebprāt lasa grāmatas. Vecākie skolēni lasa: Annas Brigaderes Pasaku lugas, Raiņa Zelta zirgu, Akurātera Kalpa zēna vasaru, Rūdolfa Blaumaņa lugas,

Nikolaja Kalniņa Rijas zēnu rotu, Ciems uz riteņiem, Rotaļas negaisā u.c. Jaunākie bērni lasa Širmaņa grāmatas par Kriksi un dažādas pasakas. Visi labprāt lasa žurnālu Mazputniņš un Bitīte. Kas vēl lasīt neprot, tie priecājas par krāsojamām bilžu grāmatām.

Vēstule.

Ar lielo sākuma burtu vēstulē rakstāms tu un, zīmējoties uz vienu personu, jūs arī visos locījumos. Tas pats attiecas uz piederības vietniekvārdu.

Mīļā Rutiņa!

Pēc nedēļas beigsies mācības. Tad būs Ziemsvētku brīvlaiks. Esam ļoti noilgojušies jūs abus ar vectētiņu redzēt mūsmājās. Tādēļ atbrauciet Ziemsvētkus pavadīt pie mums. Es Tevi aizvedīšu arī uz Jaunatnes Pulciņa eglīti, kas noitks Brīvo Latvju Biedrības telpās. Ar dziesmām piedalīsies arī Aija Ābele.

Pēc parauga, ko atradu žurnālā Sievietes Pasaule, esmu pagatavojusi Tev košu grāmatu zīmi, bet vectētiņam noadīju skaistus cimdus. Tu paziņo, kad jūs domājat ierasties, lai varu iet sagaidīt.

Abus jūs liek sveicināt māmiņa un tētis.

Tava

Filadelfijā,
1966. g. 12. dec. Inese.

22. VIRSTEIKUMS UN PALĪGTEIKUMS.

a) PALĪGTEIKUMS AIZ VIRSTEIKUMA.

Puikas.

Puikas sāka ķert jaunos putnēnus, kas tupēja pazarēs. Tie skrēja tik ātri, cik varēja. Ir jau labs brīdis, kamēr iezvanīts svētvakars. Saule ir jau nogājusi, kad ejam mājā. Rītā nevar zināt, kāds būs vakars. Nesmejies otram, ka pašam tā nenotiek. Pastāsti man, kā tu tiki pie tāda naža. Nu puika gribēja redzēt, kā kalējs strādā. Tumsā neviens neredzēja, ka kaķis ienāca istabā. Vakarā pārdomāju, kā dienā veicies.

Sakāmvārdi.

Ne viss ir zelts, kas spīd. Labs tas darbs, kas padarīts; labs tas kumoss, kas pataupīts. Netici visu, ko ļaudis runā. Tam vien prieki gavilē visā plašā pasaulē, kas ar prātu dedzīgu cenšas iekrāt gudrību. Te mana dzimtene, ko appūš rudens vējš. Kādu rītu ļaudis redzēja, ka viss pārklāts baltu sarmu. Vai tu zini, cik dienu vēl līdz svētkiem? Ķēniņš puisim solījis tik daudz zelta, cik viņš mugurā varot panest.

Lapsas vīrs.

Lapsa sastapa vecu runci, kas līda no kāpostu dārza. Lapsa vaicāja, ko tas še darot? Runcis atbildēja, ka saimnieks tam vairs nedodot maizes. Lapsa teica, lai tas nākot līdz uz viņas bedri. Runcis sacīja, ka iešot arī. Reiz vilks runci meklēja, staigādams gar lapsas durvīm. Lapsa teica, lai vilks ejot klusāk un netraucējot viņas jauno vīru. Nu vilks gribēja redzēt, kāds tad ir šis jaunais vīrs. Bet lapsa gudri atbildēja, ka neesot tik viegli redzēt viņas jauno vīru. Nu vilks domīgs aizgājis, lai pastāstītu to lācim un meža cūkai.

Tautas pasaka.

b) PALĪGTEIKUMS VIRSTEIKUMA PRIEKŠĀ.

Sakāmvārdi.

Kas vainīgs, tas bailīgs. Kur cērt, tur skaidas lec. Kamēr māte viesus vada, tikmēr bērni gaļu cep. Kas pats sev uzticas, tas gūs uzvaru. Kas daudz grib, tam maz tiek. Ko sēsi, to pļausi. Ko pats negribi, to otram nedari. Ko mute pelna, to mugura maksā. Kas vecāku padomu neklausa, tas kukuli pelnos cep. Kam bēdas, tam spilvens ciets. Taupi jaunībā, tad būs vecumā. Ko nevar celt, to nevar nest. Kam darbs, tam maize. Kā mežā sauc, tā atskan. Kā jūgsi, tā brauksi. Kur daudz vārdu, tur maz darbu. Jo asāka rīkste, jo mīļāki bērni. Ja redzi savu kļūdu, tad izlabo to. Jo vairāk mācās, jo vairāk zina.

Mantas no Rīgas.

Pārbraucis no pilsētas, tēvs nodod zirgu puisim Mikum. Ienācis istabā, viņš izrāda mums Rīgas pirkumus. Domādams par saimniecības lietām, tēvs nav aizmirsis arī bērnus un saimes ļaudis. Mikum jauni zābaki, spoži kā mēness. Lienei un Marei skaisti lakati, puķu puķēm izraibināti. Atcerēdamies arī Ieviņu, tēvs tai pārvedis jaunas kurpes. Nespēdama to labi aptvērt, Ieviņa aizmirst pat paldies pasacīt. Kurpes saņēmusi, Ieviņa aiz pateicības apmīļo tēvu.

c) PALĪGTEIKUMS VIRSTEIKUMA VIDŪ.

Adāmās adatas.

Tai zemē, kur auga lieli meži, reiz dzīvoja nabaga sieviņa. Lielajā mežā, kas atradās mājas tuvumā, viņa aizgāja žagarus lasīt. Zem koka, kas auga ceļa malā, viņa ieraudzīja slimu kaķīti guļam. Sieva ielika kaķīti, kas nu bija gluži savārdzis, savā lielajā priekšautā un aiznesa mājā. Kaķītis, siltu pieniņu palacis, izveseļojās. Tad kaķītis nozuda. Pēc kāda laika, kad sals vēl vienmēr pieturējās, sieva nāca atkal mājā ar žagaru nastu. Zem koka, kur bija gulējis kaķītis, stāvēja skaista meitene. Tā iesvie-

da sievai priekšautā, kuŗa stūŗi bija uzsprausti, piecas adāmās adatas. Tad meitene nozuda. Adatas, mājā pārnākusi, sieviņa nolika uz galda. Otrā rītā, kad sieviņa piecēlās, uz galda stāvēja jauns adītu zeķu pāris.

Slimnieks.

Kāds tirgotājs, kam bija plašs veikals, gulēja slims. Viņš, kas daudz pieredzējis, bija jau tuvu pie gala. Sešas dienas un naktis, kas vilkās ļoti lēni, viņš nebija acis aizdarījis.

Tikai pulkstenis, kas sēri nozvanīja stundas, viņam atgādināja laiku. Viņš gulēja gultā, kas bija pārklāta baltiem palagiem, pusnomodā. Pie viņa gultas sanāca, kā tas tādās reizēs mēdz būt, viņa ļaunie un labie darbi. Arī viņa draugs tur piestājās. Slimnieks gurdeni smaidīja, kaut gan ķermenī juta sāpes, savam labajam draugam. Draugs, kuŗam viņš bija palīdzējis, smaidīdams skatījās viņā. Beidzot, kad aiz labsajūtas sāpes aprima, viņš tomēr iemiga. Draugs, kaut gan to gaidīja citi pienākumi, vēl vienmēr palika pie slimnieka. Slimnieks par to bija ļoti pateicīgs.

23. ATKĀRTOTS PALĪGTEIKUMS.

a) PIEBILDE ATKĀRTOTA TEIKUMA PRIEKŠĀ.

Āža lielība.

Pie upes dzēris āzis un sacījis: „Ne par pašu vilku nebēdāju!" Vilks, krūmos stāvēdams, dzirdējis āža vārdus un uzsaucis: „Andriev, ko tu tur atkal runāji?" Nu āzis nobijies un atteicis: „Ak, cienīgs meža lielskungs, dzērājam dzērāja valoda!"

Tautas pasaka.

Varde un gailis.

Varde sastop gaili un sveicina: „Labrīt, augsti dziedātājs!" Gailis atbild: „Labrīt, labrīt, augsti lēkātāja." Varde par tādu atbildi varen priecīga un saka: „Redz, kur goda vīrs! Godam dzimis, godam audzis, prot arī otram godu dot!"

Tautas pasaka.

Vilks un teļi

Vilks, gar teļu aploku ložņādams, kāri glūn uz teļiem. Saimnieks uzsauc: „Neglūni uz maniem teļiem!" Vilks pārsteigts atbild: „Vai man tavu teļu dēļ nebūs brīv aplokā skatīties?"

Tautas pasaka.

b) PIEBILDE AIZ ATKĀRTOTA TEIKUMA.

Brīnumu laiva.

Reiz gudrie brāļi nolēma tādu laivu taisīt, kas vienā dienā noskrien simtu jūdžu. „Ko jūs, dēli, taisāt?" vecītis kādu dienu vaicāja gudrajiem brāļiem. „Cūku sili," gudrie atcirta. „Lai Dievs jums palīdz!" atteica vecītis un aizgāja pie muļķīša, kas arī kaut ko taisīja. „Ko tu, dēls, taisi?" viņš jautāja. „Tādu laivu, ar kuŗu var simt jūdžu dienā nobraukt pa gaisu," muļķītis atteica. „Lai Dievs tev palīdz!" teica vecītis un aizgāja. Un tā arī notika, jo vecītis bija Dievs.

Tautas pasaka.

Uz skolu.

„Tur jau kalnā redzama skola," saka māte. „Vai skolā daudz jāmācās?" prasa Ilga. „Sākumā mazāk, vēlāk būs vairāk," māte paskaidro. „Vai skolā daudz bērnu?" meitene prasa tālāk. „Kad aiziesi, tad redzēsi," māte īsi nobeidz. „Nu esam klāt," saka māte un virzās uz autobusa durvīm. „Kāp nu ārā!" viņa skubina meiteni. „Kur es varētu sastapt skolotāju?" māte prasa. „Ejiet pa tām durvīm un tad pa labi," kāda kundze pamāca. „Kurā klasē tu esi pierakstīta?" jautā skolotāja. „Ejiet uz piekto istabu, kur mācīsies pirmā klase," paskaidro skolotāja. „Esi uzmanīga, rātna un paklausīga, meitl" māte atvadās no Ilgas.

c) PIEBILDE ATKĀRTOTA TEIKUMA VIDŪ.

Ar vilku Rīgā.

„Diezgan savā mūžā esi gājis," dēls saka tēvam, „sēdi nu krēslā un atpūties." „Paldies, paldies," saka tēvs, „nu jau gan būs labi." „Pēteri, mans dēls," tēvs sūrojas, „šodien aptrūka tabakas." „Tēt, nesaki neko," dēls mierina, „rīt aizskriešu uz Rīgu pēc citas." „Te nu ir, tēt," dēls otrā rītā dod tēvam, „ar vilku tev atvesta tabaka." „Ar vilku?" brīnās tēvs, „bet kur tad zirgs?" „Zirgu," dēls saka, „to vilks apēda." „Kas par nebēdnieku tāds vilks!" tēvs dusmojas. „Bet nelaid to pārgalvnieku vaļā," tēvs pamāca, „kamēr nopelna tev citu zirgu."

Tautas pasaka.

„Redzi," puisis teica, „tāpat kā katrai dienai ir sava nakts, tāpat katrai vasarai ir sava ziema." „Vai tad es iešu tik rupju darbu strādāt?" vālodze teica, „man jau smalki svārki mugurā." „Paturi savus dzeltenos svārkus," Dievs teica, „bet nemūžam tev nebūs dzert skaidra ūdens ne no upes, ne avota, nedz arī no dīķa." „Tu redzēsi, meit," vecmāmiņa saka, „cik Pēterītim pasaulē grūti klāsies, ja tu viņu stingrāk neaudzināsi." „Vai pasaule gan bāriņu tādēļ žēlos," māte atbild, „ja māte viņu nežēlos."

24. PIETURAS ZĪMES.

KOMMATS.

TEIKUMI AR VAIRĀK VIENLĪDZĪGIEM LOCEKĻIEM.

Putni.

Latvijas gājputni, kā lakstīgalas, bezdelīgas, lauku cīruļi, griezes, pelēkās vārnas un citi mūsu putni ziemas laikā manīti Eiropas dienvidos un rietumos, kā arī Āfrikas ziemeļos. Latvijas pelēkais strazds rudenī aizlido un ziemu pavada Beļģijā, Francijā, Italijā.

> Ar kommatiem atdala apzīmētājus, kas nostājas aiz apzīmējamā vārda.

Lieldienas.

Uz Lieldienām bija izperēti cālīši, mazi, glīti, pūkaini. Stikla kastē tie kustēja, nokrāsoti gan zaļi, gan violeti, gan rozā, gan dzelteni. Lielā vāzē bija novietoti pūpolzari, mīksti, lokani, gaŗi. Bļodā saliksim arī krāsotas olas, brūnas, zaļas, zilas, sarkanas un dzeltenas.

> Ar kommatu jāatdala apgalvojums „jā", tāpat noliegums „nē".

Zelta cirvis.

„Vai tas ir tavs cirvis?" vīrs prasa. „Nē, tas nav mans cirvis," vecītis atbild, „man nebija tik spožs." „Vai šis ir tavs cirvis?" vīrs rādīja zelta cirvi. „Nē, nē, tas arī nav mans cirvītis, man bija tumšs." Vīrs pazuda atkal upes dibenā un pēc kāda laika pacēlās ar īsto cirvi: „Vai tas ir tavs cirvis?" Vecītis aiz priekiem lēkājis pa krastu un sacījis: „Jā, jā, tas ir mans cirvis!" Ūdens-

vīrs nu teica: „Tā kā tu neesi melojis, tad ņem visus trīs cirvjus."

Tautas pasaka.

Ar kommatu atdala izsauksmes vārdus, ja tie nav saistīti ar uzrunu.

Rau, rau, kur tie no paegļiem jau ceļas! Ai, kas par dziļu sniegu! Ū, kas par briesmīgu laiku! Ak tu manu vecu tēvu, baltas maizes arājiņu! „Vei, kur debess!" Jānītis izsaucās, ieraudzījis plašus ūdeņus. Vectēv, ve vei, kur zvirbuļi! Ai, to lielo putnu baru! Ai bērniņi, ai bērniņi, klausait tēvu, māmuliņu! Ai upīte, olainīte, tavu greznu līkumiņu! Ai zaļā bērzu birzs, tavu skaistu augumiņu! Ak, kas par riešanu, kas par skriešanu! Ek, nav un nav nekāda labuma.

KOLS.

a) KOLS ATKĀRTOTA TEIKUMA SĀKUMĀ, JA TAS SEKO AIZ PIEBILDES.

Gailis un vista.

Vista, olu izdējusi, kladzina: „Kam man bija olas dēt, basām kājām staigāt!?" Gailis atbild: „Es tev būtu kurpes šuvis, man nav tādas liestas!" Vilks uzkliedza: „Pieturi, man kas runājams! Es tevi ēdīšu!" „Tad ta labi!" avens iesmējās, „es atkal caurām dienām noskraidījos, nāvi meklēdams."

No tautas pasakām.

b) KOLS TEIKUMĀ AR VIENLĪDZĪGIEM TEIKUMA LOCEKĻIEM.

Andrītis skolā mācās: lasīt, rakstīt, rēķināt un zīmēt. Dziļās upēs mājo dažādas zivis: līdakas, asaŗi, plauži un vēl citas. Te laukos audzē parastos mājputnus: vistas, pīles, zosis un tītarus. Kad iestājās nakts, tad apklusa viss: putnu klaigas, cilvēku dziesmas, sarunas un smiekli. Nu vairs nav dzirdams nekas: ne darba trokšņi, ne smiekli, ne sarunas. Viss ir tik kluss: dārzs, iela, ceļš, mežs.

c) KOLS SALIKTĀ TEIKUMĀ, KUR NĀKOŠAIS TEIKUMS PASKAIDRO IEPRIEKŠĒJO.

Tautas dziesmas.

Laime, laime tai mātei, tai meitiņas ātri auga: piektdien dzima, sestdien auga, svētdien jāja precinieki. No tālienes es pazinu meitu mātes lielu sētu: visapkārt liepas auga, vidū kupla ābelīte. Mana balta māmulīte, kad es tevi aizmirsīšu: vieglas bija tavas rokas mani mazu auklējot. Šorīt agri celdamās, trīs vārdiņus vien sacīju: Dieva dēls, mīļā Māra, nāc manim palīgā!

SĒMIKOLS.

Sēmikolu lieto, ja salikts teikums sastāv it kā no divi daļām.

Tautas dziesmas.

Irbei spārni nodiluši, egļu mežus lidojot; mātei rokas piekusušas, mazus bērnus auklējot. Teic, māmiņa, darbu manu, neteic manu augumiņu; kas no mana augumiņa, kad darbiņa nemācēju? Savas mātes es raudāju, sava tēva pagalmiņa; barga sveša māmuliņa, gružots tautu pagalmiņš. Viens gans nomira, citi gani raudāja; cūka raka kapu augstā kalnā; dzeguze zvanīja līkā bērzā; dzenis kala krustu sausā eglē; sīki, mazi putniņi pātarus skaitīja, vārdiņi ņudzēja smalkajos zaros.

DOMU ZĪME.

Domu zīmi liek izlaistu vārdu vietā.

Gājputni.

Zaļā vārna ziemu pavada Turcijā un Palestīnā. Dzeltenā cielava — Grieķijā. Baltā cielava — Ēģiptē. Dzeguze — Krētā. Stārķi — pat Dienvidāfrikā.

Mīklas.

Lokās kā čūska — nav čūska; rūc kā lauva — nav lauva; skrien kā vējš — nav vējš. (Vilciens).

Sakāmvārdi.

Rūsa maitā dzelzi, slinkums — cilvēku. Kas runā — sēj, kas klausās — pļauj. Kas daudz runā — daudz melo. Ja gribi daudz pretinieku — saki taisnību acīs. Dalīti prieki — divkārši prieki. Pods podu vārta — abi vienā melnumā.

Domu zīmi liek, šķiļot blakus esošus atkārtotus teikumus.

Tautas dziesmas.

Kur tu biji, bālēliņi,
Raibi cimdi rociņā?
— Es dabūju raibus cimdus,
Raibu cimdu adītāju.
Čī, čī, zīlīte, kur tavi bērni?
— Viņpus Daugavas ozola zarā.
Kas viņus šūpo, kas viņus auklē?
— Vējmāte šūpo, vējmāte auklē.

Domu zīmi liek, atdalot iespraustus teikumus.

Paiet laiks — ne īss, ne ilgs, —
Nosalis nu atskrien vilks.
No tā laika — lai vai kur — vilks uz suni dusmas tur.

Te — ka tevi nolāpāmais! — saskrējās krūtīs ar pašu vilku. Lācis izgāja dārzā — kā tad — medus strops iztukšots gan! Andrītis — kas to varēja iedomāties — aizgājis viens, lai redzētu, kāda tumsā izskatās viņa skola.

Domu zīmi liek runas pārtraukumos.

Urr—ū! balodis arī jumtā jūt to. Krī—krī! Čak—čarr! Ci—ā! Ci—ā! Skan dārzā, mežā, tīrumā. Dzird kāds kokā stipri baļas: „Ko—o tu—u, ko—o tu—u, ko—o tu—u te dari?"

25. KĀDEŅU LOCĪŠANA.

Kādeņu pārveidošanu skaitļos un locījumos sauc par kādeņu locīšanu.

a) NENOTEIKTĀ GALOTNE.

VĪRIEŠU DZIMTE.

Vienskaitlis.

Spēcīgs celtnis atvieglo cilvēku darbu. Spēcīga celtņa darbs ir nepieciešams lielu smagumu pārvietošanai. Spēcīgam celtnim vajag prasmīga vadītāja. Spēcīgu celtni rūpīgs vadītājs vienmēr uztur labā kārtībā. Ar spēcīgu celtni viegli var pārvietot ļoti smagus priekšmetus. Spēcīgā celtnī ir izlietots daudz materiāla.

Daudzskaitlis.

Spēcīgi celtņi atvieglo cilvēku darbu. Spēcīgu celtņu darbs ir vajadzīgs lielu smagumu pārvietošanai. Spēcīgiem celtņiem vajag prasmīgu vadītāju. Spēcīgus celtņus rūpīgi vadītāji vienmēr uztur labā kārtībā. Ar spēcīgiem celtņiem viegli var pārvietot ļoti smagus priekšmetus. Spēcīgos celtņos ir izlietots daudz metalla.

SIEVIEŠU DZIMTE.

Vienskaitlis.

Šodien mums skolā bija svinīga sanāksme. Svinīgas sanāksmes sākumā parasti runā skolas pārzinis. Svinīgai sanāksmei mēs rūpīgi gatavojamies. Svinīgu sanāksmi mūsu skolā vienmēr apmeklē daudz viesu. Ar svinīgu sanāksmi mēs atzīmējām Latvijas valsts dibināšanas dienu. Svinīgā sanāksmē piedalās arī skolēnu vecāki.

Daudzskaitlis.

Katru gadu mūsu skolā notiek svinīgas sanāksmes. Svinīgu

sanāksmju sākumā parasti runā skolas pārzinis. Svinīgām sanāksmēm mēs rūpīgi gatavojamies. Svinīgas sanāksmes mūsu skolā vienmēr apmeklē daudz viesu. Ar svinīgām sanāksmēm mēs atzīmējam Latvijas valsts dibināšanas dienu. Svinīgās sanāksmēs piedalās arī skolēnu vecāki.

b) NOTEIKTĀ GALOTNE.

VĪRIEŠU DZIMTE.

Vienskaitlis.

Rītu mums būs jāveic gaŗais ceļš uz Ņujorku un Bostonu. Gaŗā ceļa brauciens nogurdina. Gatavojoties gaŗajam ceļam, māte sapirka dažādus atspirdzinājumus. Savās iedomās es redzu jau iecerēto gaŗo ceļu. Ar gaŗo ceļu šoreiz varu samierināties. Tādēļ rītu agri dosimies gaŗajā ceļā. Gaŗais ceļš, gan tevi pieveiksim!

Daudzskaitlis.

Rītu mums būs jāveic gaŗie ceļi uz Ņujorku un Bostonu. Gaŗo ceļu braucieni nogurdina. Gatavojoties gaŗajiem ceļiem, māte parasti sapērk dažādus atspirdzinājumus. Savās iedomās es jau redzu iecerētos gaŗos ceļus. Ar gaŗajiem ceļiem dažreiz nevaru samierināties. Bet rītu agri dosimies gaŗajos ceļos. Gaŗie ceļi, gan mēs jūs pieveiksim!

SIEVIEŠU DZIMTE.

Vienskaitlis.

Skaistā māja uz laukiem pieder maniem vecākiem. Skaistās mājas tuvumā aug neliels mežs. Skaistajai mājai apkārt ir augļu dārzs. Tomēr skaisto māju var redzēt jau no tālienes. Ar skaisto māju mani vecāki ir ļoti apmierināti. Skaistajā mājā ir divi dzīvokļi. Skaistā māja, tevi gan vecāki nepārdos!

Daudzskaitlis.

Citas skaistās mājas pieder kaimiņiem. Skaisto māju galve-

nās durvis ir lielā ceļa pusē. Skaistajām mājām apkārt ir augļu dārzi. Tomēr skaistās mājas var redzēt jau no tālienes. Ar skaistajām mājām kaimiņi ir ļoti apmierināti. Skaistajās mājās ir divi dzīvokļi. Skaistās mājas, jūs gan neviens nepārdosl

26. SALĪDZINĀMĀS PAKĀPES.

Ātrs	ātrāks	visātrāks
ātrais	ātrākais	visātrākais
dzestrs	dzestrāks	visdzestrāks
dzestrais	dzestrākais	visdzestrākais
čakls	čaklāks	visčaklāks
čaklais	čaklākais	visčaklākais
gudrs	gudrāks	visgudrāks
gudrais	gudrākais	visgudrākais
laipns	laipnāks	vislaipnāks
laipnais	laipnākais	vislaipnākais
straujš	straujāks	visstraujāks
straujais	straujākais	visstraujākais
rupjš	rupjāks	visrupjāks
rupjais	rupjākais	visrupjākais
slapjš	slapjāks	visslapjāks
slapjais	slapjākais	visslapjākais
skumjš	skumjāks	visskumjāks
skumjais	skumjākais	visskumjākais
gaŗš	gaŗāks	visgaŗāks
gaŗais	gaŗākais	visgaŗākais.
Patiess	patiesāks	vispatiesāks
patiesais	patiesākais	vispatiesākais
sauss	sausāks	vissausāks
sausais	sausākais	vissausākais
vēss	vēsāks	visvēsāks
vēsais	vēsākais	visvēsākais
aŗss	asāks	visasāks
aŗsais	asākais	visasākais
kluss	klusāks	visklusāks
klusais	klusākais	visklusākais.
Svešs	svešāks	vissvešāks
svešais	svešākais	vissvešākais
drošs	drošāks	visdrošāks
drošais	drošākais	visdrošākais
brašs	brašāks	visbrašāks
brašais	brašākais	visbrašākais

gaišs	gaišāks	visgaišāks
gaišais	gaišākais	visgaišākais
paviršs	paviršāks	vispaviršāks
paviršais	paviršākais	vispaviršākais.
Mazs	mazāks	vismazāks
mazais	mazākais	vismazākais
greizs	greizāks	visgreizāks
greizais	greizākais	visgreizākais
biezs	biezāks	visbiezāks
biezais	biezākais	visbiezākais
pareizs	pareizāks	vispareizāks
pareizais	pareizākais	vispareizākais.
Spožš	spožāks	visspožāks
spožais	spožākais	visspožākais
možs	možāks	vismožāks
možais	možākais	vismožākais
dižs	dižāks	visdižāks
dižais	dižākais	visdižākais.
Salds	saldāks	vissaldāks
saldais	saldākais	vissaldākais
salts	saltāks	vissaltāks
saltais	saltākais	vissaltākais
auksts	aukstāks	visaukstāks
aukstais	aukstākais	visaukstākais
augsts	augstāks	visaugstāks
augstais	augstākais	visaugstākais
līksms	līksmāks	vislīksmāks
līksmais	līksmākais	vislīksmākais
rūgts	rūgtāks	visrūgtāks
rūgtais	rūgtākais	visrūgtākais.

Sakāmvārdi.

Paēdušai pelei milti rūgti. Kad maks tukšs, tad padoms īss. Ciema kukulis gards. Labs draugs reta manta. Mazs cinītis gāž lielu vezumu. Dziļš ūdens kluss. Tukšs tīkls viegls, bet pilns — smags. Akls aklam ceļu rāda. Bērna maize stāv augstā plauktā.

Bads māca strādāt, aukstums tecēt. Medus salds, miegs vēl saldāks. Kas vainīgs, tas bailīgs. Labs labu nemaitā. Beigas labas, viss labs.

Sakāmvārdi.

Jo asāka rīkste, jo mīļāki bērni. Mazāk runāt, vairāk darīt. Jo augstāk kalnos, jo tuvāk mākoņiem. Jo dziļāki ūdeņi, jo vieglāka airēšana. Lēnāk brauksi, tālāk tiksi. Pļāvējs gudrāks nekā sējējs. Labāks ir mazumiņš ar Dieva bijāšanu nekā liela manta, kam nemiers un raizes klāt. Jo grūtāks darbs, jo saldāki augļi. Labāks kāpostu virums ar mīlestību nekā baļots vērsis ar naidu. Augstāks par visaugstāko kalnu, zemāks par viszemāko zālīti. (Lietus).

Latvijas klimats.

Visgaļākā diena ir 21. jūnijā, kad saule paceļas visaugstāk pie debesīm. Visīsākā diena un visgaļākā nakts ir 21. decembrī. Viskarstākais mēnesis ir jūlijs, bet visaukstākais — februāris. Vislielākais aukstums nav Latvijas ziemeļos, bet gan austrumos. Tāpat viskarstākās dienas vasarā nav vis sastopamas Latvijas dienvidos, bet atkal Latgalē. Tas rāda, cik ļoti klimatu ietekmē jūra. Lietus visvairāk nolīst Vidzemes augstienē. Arī sniega sega tur ir visbiezākā. Tāpēc arī pavasaris tur iestājas visvēlāk.

Visskaistāk lakstīgala dzied, kad nakts; vismīļāk laime laukā iet, kad nakts. (Rainis).

Tautas dziesmas.

Velc, pelīte, saldu miegu mazajam bērniņam. Man bij bērs kumeliņš augstajām kājiņām. Auklē mani, māmuliņa, vieglajām rociņām, tad es tevi aptecēšu vieglajām kājiņām. Mazajām māsiņām viegli tek dzirnaviņas; lielajām, resnajām tuntuļot tuntuļoja. Mazajam bāliņam baltu kreklu izvelēju. Koši zied atmatiņa sīkajiem ziediņiem. Kur iedamas, jaunas meitas, baltajām kājiņām? Vecajam ozolam visi zari stipri stāv; vecajam tētiņam visur gudrs padomiņš.

27. KĀDEŅU PAREIZRAKSTĪBA.

Kādeņiem, kas beidzas ar -ns-, šīs galotnes priekšā „e" ir īss.

Rozes.

Mūsu mājas priekšā rozes aug garenās, lēzenās dobēs. To smarža ir saldena, bet ļoti patīkama. Dažas rožu šķirnes ir ļoti raženas. Tās zied varen kupliem ziediem. Šīs šķirnes mēdz būt arī slavenas. Daži dārznieki ir diženi rožu audzētāji. Tēvs nupat izlika starp rožu dobēm plakanus, gludus akmeņus. Tagad pats grib iet atpūsties, jo jūtas gurdens.

Modrs, lepns, kūtrs, krietns, dzidrs, grezns, jautrs, kautrs, bikls, akls, agrs, nerātns, ņiprs, nikns, nopietns, stiprs, sekls, stingrs smuidrs, taisns, trekns, viegls, vingrs, veikls, žigls, ātrs, slapjš, straujš, rupjš, dumjš, dobjš, skumjš, vājš, spējš.

Mani draugi.

Cīruļu Imants ir krietns, gudrs un laipns zēns. Viņš ir man labs un patiess draugs. Viņa mazais brālītis ir ļoti kluss un kautrs, bet čakls zēns. Viņš ir sekmīgākais skolēns savā klasē. Tur mācās arī Valdis Niedra. Tas ir jautrs, veikls un uzņēmīgs. Viņš ir klases barvedis visās lietās. Andris ir dažreiz drusku nerātns. Tas tādēļ, ka viņš ir ātrs un straujš. Tāpēc viņš ir arī možs, ņiprs un kustīgs. Viņš ir ļoti laipns un mīlīgs pret visiem, bet nekad nav nekrietns vai rupjš pret saviem klases biedriem.

Mana draudzene.

Pilsētai cauri tek plata upe. Upes krastos ir lielas, skaistas mājas. Vienā no skaistajām mājām dzīvo mana labākā draudzene. Viņai ir lielāka māsa Maruta. Abas māsas ir čaklas un kārtīgas skolnieces. Viņām katrai ir sava istaba. Istabas vienmēr ir tīras, gaišas un kārtīgas. Par tām rūpējas čaklās meitenes. Pie

mājas ir plata dobe. Dobē ir jau sārtas zemenes. Gatava zemene ir sarkana, smaržīga un salda. Kad aizeju ciemā zemeņu laikā, draudzene man piedāvā svaigas zemenes.

Ekskursija.

Ir saulains rīts. Sākas jauka diena. Pūš viegls vējš. Uzņēmīgi, neatlaidīgi skolēni dodas ekskursijā. Viņi vēro apkārtni. Lieli, vareni ozoli aug ceļa malā. Zem tiem zaļo sīka zālīte. Tālāk redzama plata, taisna šoseja. Pa to traucas lielas, spēcīgas automašīnas. Skolēni nonāk pie liela ezera. Ezerā ir dzidrs, skaidrs ūdens. Ezera krastā ir tīras, dzeltenas smiltis. Tālāk krastmalā aug biezi, kupli krūmi un lieli koki. Ezerā ir lieli akmeņi. Tos klāj zaļa sūna. Skolēni jauki pavada dienu pie skaistā ezera.

28. SKAITLEŅI.

a) PAMATA SKAITLEŅI.

Tēva mājas.

Manam tēvam pieder trīs mājas: divas pilsētā un viena uz laukiem. Ap lauku māju stādījām egļu dzīvžogu. No kokaudzētavas atvedām simt deviņdesmit piecas eglītes. Tās sadēstījām glītās rindās. Iebraucamā ceļa abās pusēs iedēstījām divdesmitčetrus bērzus, katrā ceļa pusē pa divpadsmit. Netālu no mājas aug seši kupli ozoli, bet pakalnē daudz skaistu liepu. Aplokā ganās četri zirgi, divdesmit govju un ap trīsdesmit aitu. Aplokam ir treji vārti. Lielāko vasaras daļu lopi pavada aplokos.

Šovasar māmiņa audzē arī pīles. Viena pīle izperēja astoņus pīlēnus. Bez tiem vēl ir no audzētavas atvestie. Nu mūsu mājā ir daudz pīļu. Pīlēm ļoti patīk ūdens. Tāpēc tēvs izraka pīļu dīķi. Man patīk manas tēva mājas!

b) KĀRTAS SKAITLEŅI.

Pirmie latviešu laikraksti.

Pirmie latviešu laikraksti bija Latviešu Avīzes, kas iznāca no 1822. gada līdz 1915. gadam, Vidzemes Latviešu Avīzes, kas iznāca no 1824. gada līdz 1889. gadam un Latviešu Ļaužu Draugs, kas iznāca no 1832. gada līdz 1846. gadam. Mājas Viesis, kas iznāca no 1856. gada līdz 1910. gadam, sniedza daudz daiļliterātūras.

Mūsu tēvu zeme.

Pēterburgas Avīzes, kas iznāca no 1862. gada līdz 1865. gadam, vadīja trīs akadēmiski izglītoti latvieši: Krišjānis Valdemārs, Krišjānis Barons un Juris Alunāns. Tie bija dedzīgi cīnītāji ar karstu ticību savas tautas nākotnei.

Latvijas galvas pilsēta Rīga dibināta 1201. gadā. No 1561. gada līdz 1772. gadam Latgale ir atradusies poļu varā. Pirmie no-

vadu dziesmu svētki notika 1864. gadā Dikļos. 1866. gadā novada dziesmu svētki notika Matīšos, bet 1870. gadā — Dobelē. 1875. gadā Māteru Juris sāka izdot laikrakstu Baltijas Zemkopis. Latvijas neatkarība pasludināta 1918. gada18. novembrī. Rakstniece Anna Brigadere dzīvojusi no 1861. gada līdz 1933. gadam. Aspazija dzīvojusi no 1868. gada līdz 1943. gadam.

c) PAMATA UN KĀRTAS SKAITLEŅI.

Dziesmu svētki.

I

Pirmie vispārējie dziesmu svētki, kuŗos piedalījās koŗi no visas Latvijas, notika 1873. gadā. Šais svētkos piedalījās ap 40 koŗu ar apmēram 1000 dziedātājiem. Labi izdevās arī otri dziesmu svētki 1880. gadā. Tiem sekoja trešie vispārējie dziesmu svētki, kas notika 1888. gadā. Ceturtos vispārējos dziesmu svētkus sarīkoja Jelgavā 1895. gadā. Piedalījās 203 koŗi ar vairāk nekā 4000 dziedātājiem. Piektie dziesmu svētki atkal notika Rīgā 1910. gadā.

II

Sestie dziesmu svētki notika brīvās Latvijas laikā Rīgā 1926. gadā. Piedalījās 154 jaukti koŗi un 4 vīru koŗi ar 6526 dziedātājiem, bet septītajos dziesmu svētkos 1931. gadā piedalījās ap 12000 dziedātāju. Astotie dziesmu svētki notika 1933. gada vasarā, bet devītie — 1938. gadā, kas plašuma ziņā pārsniedza visus iepriekšējos. Piedalījās ap 400 koŗu un ap 16000 dziedātāju. Trešajos Latgales apgabala dziesmu svētkos, kas notika Daugavpilī 1940. gada vasarā, piedalījās ap 8000 dziedātāju Teodora Reitera vadībā. Šie dziesmu svētki bija vieni no iespaidīgākajiem mūzikālā izpildījuma ziņā, bet tie bija arī pēdējie pirms Latvijas okupācijas.

d) SKAITLEŅU PAREIZRAKSTĪBA.

Latviešu skola.

Mūsu latviešu skola šogad darbu sāka 10. septembrī. Es es-

mu VIII klasē. Mana māsiņa ir tikai III klasē. Viņai vēl tikai astoņi gadiņi. Viņa dzimusi 1958. gada 3. augustā. Mūsu skolā ir piecdesmit deviņi zēni un piecdesmit viena meitene. Kopā esam simt desmit skolēnu. Mūsu klases skolēnu sarakstā es esmu otrs. Klasē ir deviņpadsmit solu. Es sēdu vidējās rindas trešajā solā. Pulksten 10 mums sākas mācības. Katru sestdienu mums ir piecas mācību stundas. Piektajā stundā mums ir koŗa dziedāšana. Pa otrām atvērtajām durvīm saejam lielajā klasē. Tur notiek dziedāšana. Korī dzied četras septītdaļas no visa skolēnu skaita. Pirmajai jaukajai dziesmai sekos daudz skaistu korāļu un tautas dziesmu.

29. VIETNIEKVĀRDS.

a) PERSONU VIETNIEKVĀRDI.

Dārzā.

Mēs ieejam dārzā. Es ieraugu pirmos izplaukušos ķiršu ziedus. Meitenes skrien pie puķu dobēm. Viņas aprušina uzdīgušos flokšu asnus. Zēni apskata ābelītes. Viņi pieliec dažus zarus. Pienāk skolotāja. Viņa jautā:

— Ko jūs darāt?

— Mēs meklējam kaitēkļus.

— Vai tu jau ko atradi, Vent?

— Nē. Mēs ābelītes tikai vakar apkaļķojām.

— Tad jūs neko vēl neatradīsit.

Pēc kociņu un puķu apskates mēs ejam atkal klasē.

b) PIEDERĪBAS VIETNIEKVĀRDI.

Mans suns.

Mans suns ir labs mājas sargs. Viņa būda atrodas pie mūsu mājas vārtiem. Būdas tuvumā novietoti viņa barības trauki. Savus traukus viņš ļoti uzmana. Mans uzdevums ir gādāt, lai vienā traukā vienmēr būtu tīrs ūdens. Savu uzdevumu es kārtīgi veicu.

Manam draugam Jānim ir melns kaķis. Viņš savu kaķīti ļoti mīļo. Dažreiz viņš ļauj arī man savu kaķīti paglaudīt. Jānis nekad neļauj viņam iet suņa būdas tuvumā, jo suns parasti mēdz kaķītim uzbrukt. Stāsta, ka tas esot vecs naids brīvgrāmatas dēļ, kas sākumā piederējusi sunim, bet ko kaķis reiz atņēmis.

c) NORĀDĀMIE VIETNIEKVĀRDI.

Sūdzības grāmata.

Reiz kunga cūkas izrakņāja zemnieka kartupeļus. Zemnieks nāca ar sūdzības grāmatu pie ķēniņa. Ķēniņš paņēma zemnieka

vēstuli un sacīja uz sulaiņiem: „Redziet, te stāv rakstīts: šie mazie, sīkie punktiņi ir sūdzētāja tupenīši, tie lielākie ir kunga sivēniņi, bet šie itin lielie ir kunga cūkas. Cūkas ar sivēniņiem ir šos tupenīšus izrakņājušas, jo citādi tos nemaz neredzētu, tie būtu zemē, bet tagad tos redz tāpēc, ka tie izrakņāti. Un es pavēlu, lai kungs visus, visus tupenīšus godīgi atlīdzina."

Par ķēniņu, kas tādu rakstu mācējis izlasīt, visi brīnījušies.

Tautas pasaka.

30. NORISEŅI.

a) PĀREJOŠIE NORISEŅI.

Maiznieks apgādā patērētājiem maizi. Miesnieks sagatavo gaļas produktus tirgum. Zemkopji audzē dažādas labības uzturam un lopbarībai. Dažas saimniecības ražo dārzājus un saknes. Augļu dārzu īpašnieki audzē dažādus augļus. Dārzniecības audzē tirgum krāšņuma kokus, krūmus un puķes. Pienotavas savāc pienu no piensaimniecībām. Siernīcas ražo sierus. Kurpnieki gatavo un labo apavus. Drēbnieki šuj apģērbus. Akmeņkalis kaļ akmeņus. Namdaris ceļ mājas. Ceļu strādnieki taisa ceļus. Kalnrači rok akmeņogles un citus izrakteņus.

b) NEPĀREJOŠIE NORISEŅI.

Pievakarē.

Bērni skraida pa lauku un bradā pa sniegu. Ja ezers aizsalis, tie slido līdz vēlam vakaram. Kam slidu nav, tie skraida tāpat apkārt, nokrīt zemē un ilgi guļ sniegā. Zēnam blakus stāv suns un smilkst. Daži sēž un skatās mākoņos kā vasarā. Mākoņi kļūst biezi un tumši. Kokā tup vārnas. Tās ķērc. Pāri ezeram lido citi putni. Aiz ezera iet vilciens.Lokomotīve spalgi svilpj. Atbalss skan pāri mežam. Drīz sāks snigt vai līt. Jau satumst. Bērni iet katrs uz savām mājām.

c) ATGRIEZENISKIE NORISEŅI.

No rīta.

No rīta pieceļos izgulējies un žirgts. Kārtīgi nomazgājos, noslaukos un apģērbjos. Uzvelku tīras, siltas zeķes, apauju nospodrinātus zābakus un sēstos pie brokastīm. Tad steidzīgi salieku savas grāmatas un metos pa durvīm ārā, lai laikā tiktu skolā. Līdz šim vēl nekad neesmu nosebojies. Brīvlaikā zēni parasti cīkstās un badās kā auni. Dažreiz tie iet sporta laukumā skrieties. Ja ir mīksts sniegs, tie labprāt pikojas. Noskatos, kuŗai pusei iet sliktāk, tad metos tai palīgā. Pēc spēlēm svaigā gaisā jūtos ļoti labi.

31. NORISEŅU PAREIZRAKSTĪBA.

NENOTEIKSMES GALOTNĒS.

— bt, — bties, — pt, — pties.

Apstulbt, atriebt, atžilbt, glābt, grābt, ģērbt, ģībt, knābt, kniebt, saskābt, saviebt, sariebt, reibt, strēbt, šķiebt, urbt.

Glābties, atriebties, ģērbties, saviebties, šķiebties, urbties.

Cept, kampt, cirpt, kāpt, krāpt, lipt, sastapt, slāpt, slēpt, stiept, svilpt, tapt, tērpt, vērpt.

Rāpties, tiepties, sastapties, slēpties, tērpties, pakāpties, stiepties.

— gt, — gties, — kt, — kties.

Atžirgt, spirgt, migt, bēgt, degt, beigt, dīgt, ilgt, iestigt, jūgt, kliegt, lūgt, liegt, līgt, rūgt, sirgt, sadiegt, sajēgt, segt, slēgt, snigt, sniegt, sprāgt, steigt, stingt, stigt.

Lūgties, liegties, segties, sniegties, steigties, noziegties, zagties.

Apnikt, braukt, brēkt, dūkt, izsīkt, jukt, jaukt, kaukt, lakt, kviekt, līkt, liekt, mākt, nākt, mirkt, plaukt, plūkt, rūkt, sākt, sarkt, smakt, saukt, slaukt, slīkt, sūkt, sveikt, sprukt, šņākt, teikt, traukt, triekt, trūkt, vākt, veikt, vilkt.

Spraukties, jaukties, liekties, plūkties, sākties, sasaukties, traukties, triekties, trūkties, vākties, vilkties, veikties.

— st, — sties, — zt, — zties.

Apmulst, apklust, aizmirst, apskaust, atrast, aust, briest, ciest, dvest, dzēst, dzist, brist, elst, ēst, grūst, iekarst, iekaist, iebilst, izgaist, izkalst, izprast, izpaust, kust, kārst, klīst, kost, melst, nīst, noģist, nojaust, plēst, pierast, piekust, prast, pūst, plīst, plūst, raust, sajust, samulst, saprast, sist, sērst, saaust, spiest, sviest, svīst, test, šķiest, uzpost, vērst, ziest, vest, vīst, zust, zīst.

Aizmirsties, atrasties, ciesties, ēsties, grūsties, saprasties, iz-

pausties, kosties, nīsties, plēsties, prasties, rausties, justies, sīsties, spiesties, sviesties, uzposties, vērsties, ziesties, iespiesties, ieviesties, izplēsties, laisties, mesties, posties.

Apjozt, atvāzt, bāzt, berzt, drāzt, gāzt, griezt, jozt, lauzt, lūzt,
Apjozties, berzties, gāzties, griezties, lauzties, drāzties.

Uz savu mērķi.

Katram cilvēkam ir savs mērķis pēc kā tiekties. Sevišķi jaunībā cilvēks spēj ilgās degt pēc visa laba. Bet jaunībā cilvēks var arī dziļi ļaunumā iestigt. Tādēļ nedrīkst ļaut labajam sevī pašā aizmigt. Nedrīkst pats ikdienas putekļos tā iestigt, ka skats vairs nespēj labam pretī sniegties. Nedrīkst ieslīgt sīkumos un niekos, ja grib dzīvē tālāk tikt. Vajag pūlēties un pasteigties iesāktās skolas nobeigt. Nedrīkst ļaut katrai neizdevībai vai grūtumam sevi liekt vai lauzt. Paša uzņēmība un neatlaidība būs tie, kas palīdzēs sasniegt savu mērķi

Ugunsgrēks.

Blakus ielā sāka degt māja. Iedzīvotāji sāka kliegt un glābt savas mantas. Atbrauca ugunsdzēsēji. Tie sāka gāzt liesmās ūdeni. No kaimiņu mājām sāka sviest mantas pa logiem uz ielas. Tie taisījās bēgt no saviem dzīvokļiem. Ap notikuma vietu sapulcējās daudz ļaužu. Tie palīdzēja stiept mantas uz automobiļiem. Viņi gribēja izglābt visu to, kas bija dārgs un gadiem krāts. No degošās mājas vēl izšāvās liels uguns stabs. Jumts iegāzās. Pēc tam degšana mitējās. Ļaudis sāka izklīst. Arī dārzs aiz mājas bija izpostīts. Kaimiņu mājas izdevās nosargāt. Tas dūšīgo ugunsdzēsēju nopelns.

GAĻIE PATSKAŅI PAGĀTNES GALOTNĒS.

— āja

Atgādināja, balināja, balsināja, bojāja, bradāja, cienāja, čabināja, dāvināja, dedzināja, drošināja, dziedāja, dziedināja, ēdināja, guldināja, glabāja, jautāja, kauninâja, klaudzināja, kutināja, kustināja, lamāja, mazgāja, mētāja, mudināja, paijāja, pļā-

pāja, pogāja, rēķināja, runāja, risināja, rušināja, saldināja, sijāja, slapināja, skaistināja, skubināja, sukāja, staigāja, šausmināja, taujāja, žilbināja.

Pie eglītes.

Vējš klabināja durvis. Tas atgādināja, ka ārā ir auksta ziema. Bērni bradāja pa sniegu. Vakarā skolā dedzināja eglīti. Skolēni dziedāja dziesmas. Mazie droši norunāja savus dzejolīšus. Skolotāja tos vienmēr drošināja. Pēc tam Ziemas svētku vecītis apdāvināja bērnus un arī skolotājus. Tad viņš vēl šo to jautāja. Tas apklusināja čalotājus. Vecītis mudināja čakli mācīties. Viņš nopaijāja mazo galvas, aizpogāja savu mēteli un atvadījās. Tad vecāki paēdināja izsalkušos. Pēc tam bērni vēl brīdi priecīgi rotaļājās. Kad braucām mājā, sniga sīks sniegs.

— īja

Adīja, baidīja, balstīja, bārstīja, cienīja, dalīja, darīja, gaidīja, glāstīja, graizīja, grozīja, izplatīja, izsacīja, klausīja, kūdīja, laistīja, lāpīja, lasīja, laboja, lobīja, mācīja, maisīja, mānīja, manīja, medīja, mēdīja, mocīja, pelnīja, pētīja, postīja, prasīja, radīja, rādīja, raidīja, rakstīja, raudzīja, rīdīja, saistīja, stādīja, skatīja, skaitīja, skraidīja, sodīja, solīja, sūtīja, svaidīja, svētīja, šķirstīja, taupīja, tīrīja, uzmanīja, vadīja, valdīja, veltīja, vēstīja, vētīja, virzīja.

No Kaķīša dzirnavām.

Kaķītis ierakās pelnos, pievēra vienu aci un ar otru skatījās zvaigznēs. Tad viņš stāstīja par savām dzirnaviņām. Mazā princese Ilzīte, kas iezagās virtuvē, glaudīja kaķi un klausījās. Bet ķēniņš sūtīja sulaini to meklēt. Kopš ķēniņiene bija mirusi, skumjas valdīja ķēniņa pilī. Visas sāpes, kas pasaulē gadījās, kā bultas trāpīja ķēniņa sirdi. Nelaimīgo nopūtas viņš sildīja pie savas sirds kā nosalušus bērnus. Arī kaķītis stāstīja ķēniņam par savām meitām, kas to atraidījušas, un puikām, kas viņu mocījuši. Ķēniņš klausījās un brīnījās. Tad viņš prasīja: „Ko lai es daru

tiem puikām, kas tevi tik nežēlīgi mocīja?"— „Ei ķēniņ, es nepieminu ļauna."

K. Skalbe.

— ēja

Biedēja, cerēja, čukstēja, drebēja, ecēja, gavēja, grabēja, gulēja, lēja, minēja, mīlēja, mirdzēja, meklēja, muldēja, makšķerēja, ņaudēja, okšķerēja, oderēja, pelēja, pīpēja, putēja, pilēja, pukstēja, redzēja, ravēja, sēdēja, spēlēja, skanēja, smēja, skrēja, sēja, iesēja, piesēja, tecēja, ticēja, tupēja, vizēja, ziedēja.

Toms un Duksis.

Toms piesēja Duksi pie viņa būdas. Pats viņš skrēja kalnā. Aiz kalna kaut kas grabēja. Viņš gribēja redzēt, kas tur tā varēja klabēt. Aiz uztraukuma sirds viņam pukstēja. Toms redzēja, ka liels dēļu vezums slīdēja no kalna lejā. Toms cerēja ieraudzīt ko vairāk. Tagad viņš lēnām tecēja atpakaļ uz mājām. Duksis gulēja savā būdā. Tomu ieraudzījis, tas aiz prieka rēja. Lejā urdzēja strautiņš. Ūdens saulē vizēja. Koki ziedēja. Toms atsēja Duksi, un abi skrēja uz strautu, kur lielais brālis jau makšķerēja.

-A VAI -Ā TAGADNES GALOTNĒS.

Pēc skolas.

Raudzīsim, kā to lai darām, ka visus desmit saskaitīt varam! Mēs gaidām sauli, mēs sveicinām sauli. Mēs aizvadām priecīgi saulainās dienas. Reizē ar sauli bites steidzas dravā. Zem egles dus govis, gremo un laizās. No upes ceļas migla. Ziedu pumpuri raisās. Tiklīdz pārnākam no skolas un paēdam, mēs izdalām mūsu rotaļlietas. Zinām, ka māmiņai tas nepatīk, jo jāgatavo uzdotie mājas darbi. Bet kad apsolām visu kārtīgi padarīt, māmiņa vairs nekā nesaka. Rotaļājoties mēs runājam un spriežam par savām izdarībām un nemanām, cik ātri aizsteidzas laiks. Tad ceļamies un steidzamies pie mūsu skolas darbiem.

32. IZTEIKSMES.

a) ĪSTENĪBAS IZTEIKSME.

Tēvs un es.

Tēvs aŗ tīrumā. Viņš speŗ drošus soļus. Kas zemi aŗ, tam izaug jauna maize. Labību beŗ maisos. Bet man klēpī kaķis veŗ zaļās acis. Viņš rūc un maļ, un vērpj. Ārā viņš labprāt kokā kāpj un pašā galotnē augšā rāpj. Viņš vēl nav redzējis, kā peles ķeŗ. Vectētiņš viņam kastē smiltiņas beŗ. Kad tam uz grīdas nomet papīra vīstoklīti, viņš sagrābj to abām ķepiņām, sviež to gaisā un no jauna ķeŗ. Dažreiz tas sakampj manu kāju un taisās kost. Tas tomēr tikai joks. Es mīlu savu kaķīti.

b) ATSTĀSTĪJUMA IZTEIKSME.

Pavasaris.

Latvijā dziļais ziemas sniegs šogad esot nokusis jau martā. Upēs ledus izgājis. Ap Lieldienām gaisā griezušies sniega puteņi, kas padarījuši ceļus dubļainus. Bet tagad saulainās pakalnēs ziedot jau lazdas un pirmās pavasaŗa puķes. Arī gājputni jau atgriežoties. Esot redzēti jau pirmie cīruļi un strazdi. Pēc pāris nedēļām Valda klase braukšot ekskursijā uz Siguldu. Vispirms apskatīšot sadrupušos pils mūŗus, tad iešot uz Gūtmaņa alu. Otrā dienā apstaigāšot visu Krimuldas un Turaidas apkārtni. Jā, pavasarī tur esot jauki.

Lopu valoda.

Kad lopus pirmo reizi ganos dzenot, tad viņi runājot par jauno zāli. Jēri smalkā balsī žēlojoties: „Maza, maza zālīte.“ Vecās aitas atbildot rupjā balsī: „Laba gan, laba gan.“ Vērsis baurojot: „Man vie, man viel“ Teļi sakot: „Visiem, visiem!“ Visvairāk jauno zāli nopeļot cūkas. Tās gaŗi nokviecot: „Tīrā nīkšana!“

Tautas pasaka.

c) VAJADZĪBAS IZTEIKSME.

Inta.

Inta iet skalā, bet viņai jādara arī dažādi mājas darbi. Vispirms viņai jāapkopj pašai sevi. No rītiem viņai jāsaklāj sava gultiņa, jāsakārto istaba, jānomazgājas un jāsasukā mati. Kurpes jānospodrina jau iepriekšējā vakarā. Tad viņai jāpalīdz māmiņai virtuvē. Intai jāuzliek galdā brokastu trauki un jāaicina arī tētis pie galda. Pēc tam steigšus jādodas uz skolu. Skolā viņai vienu reizi nedēļā jādzied, divi reizes jāvingro, bet katru dienu jālasa, jāraksta, jārēķina un jāzīmē. Pēcpusdienās viņai pusstundu jāspēlē klavieres, ko viņa dara labprāt. Tad seko viņas brīvais laiks. Pēc vakariņām viņai jāpalīdz apkopt virtuve un jāpadara uzdotie skolas darbi. Tad diena ir galā, un nakts stundās jāsaņem pelnītā atpūta.

Katram jāveic savs darbs.

Katram bērnam uzdots savs darbs. Katram jāveic savs pienākums. Pie uzdotā darba jāķeras nevilcinoties. Darbs jāpadara laikā. Vilim katru dienu jāsameklē olas vistu kūtī. Rūdim jāuzmana, lai aplokā lopiem silēs būtu ūdens. Pēcim jāuzmana zosis, lai tās pārāk agri nesastātos pie ganību vārtiem. Viņam tās jāpadzen tālāk ganībās. Šie darbi jāveic vasarā darbdienās. Svētdienās visiem jābrauc uz baznīcu, kas atrodas pilsētā. Uz to zēni nav jāskubina. Viņi zina, ka jāceļas laikā. Viņi zina, kā jāģērbjas. Viņi zina, kā jāuzvedas. Viņiem laikā jābūt mājā, jo pēcpusdienā jānotiek izbraukumam, ko krusttēvs jau sen apsolījis.

d) VĒLĒJUMA IZTEIKSME.

Jāņi.

Kaut mēs Jāņos būtu Latvijā! Vecmāmiņa sasietu Jāņu sieru. Māte ceptu baltmaizi. Brālis aizbrauktu uz mežu cirst bērzu meijas. Meitas novītu vainagus. Kalmes jeb skalbes nogrieztu un saspraustu istabā aiz griestiem. Meijas sanestu istabā un no-

liktu pie katras gultas pa pārim: galvgalī un kājgalī. Lielo istabu izspraustu kļavu zariem. Arī pie durvīm noliktu zaļumus un piestiprinātu vijas. Meitas pamācītos Jāņu dziesmas. Tad vakarā aplīgotu puišus un nepaliktu atbildes parādā, ja kāds dotu pretī. Pēc vakariņām sāktos īstā līgošana. Aplīgotu Jāņa tēvu un Jāņa māti un uzliktu tiem vainagus galvā. Dziesmas aizdzītu visiem kautrību un mazdūšību. Jāņu nakts pārvērstu visus. Vecie justos jaunāki un jaunajiem it kā pieaugtu spārni To iespētu Jāņu nakts Latvijā.

e) PAVĒLES IZTEIKSME.

Iesim klasē! Sāksim darbu! Ņem grāmatu un lasi! Lasi stiprāk! Atstāsti lasīto! Stāsti tālāk, Ati! Tev pietiek! Tagad rakstīsim! Sēdi taisni! Nesteidzies! Kārli, ej pie tāfeles! Paņem krītu un raksti. Citi rakstiet burtnīcās: Pūtiet, taures, skaniet, zvani, saule, plašu gaismu lej! Karogs sarkanbaltisarkans vējos atraisījies skrej. Celies augstāk, plīvojošais, kur zūd saulē debess jums, lai redz tevi, kas šo zemi kādreiz pārstaigās pēc mums. Skrej pa priekšu pulkiem kaujā, brīvs pats, brīvus dari mūs! Līdz ar sauli saules mūžu tavai tautai dzīvot būs!

Pasaule, es bijīgs skatos tavos lielos krāšņumos! Dod man, dod tik gaišu prātu, ka es spētu aptvert tos!

33. APSTĀKLEŅI.

a) VIETAS APSTĀKLEŅI.

Izbraukums.

Te palikt nevaram, jo diena ir karsta. Vislabāk būtu tikt projām no pilsētas. Tēvs ar lielo brāli sāk rīkoties braucienam. Tie staigā iekšā un ārā. Daudz mantu jau salikts vezumā gan augšā, gan apakšā. Te nu pietiks. Meitenes gan vēl skraida šurpu turpu, savas mantiņas savācot. Mūsu brauciena gala mērķis — kalnu ezers nav tuvu, bet tālu. Tāpēc turpu braucot dosimies taisnā ceļā tik uz priekšu. Atpakaļ brauksim tikai otrā dienā. Tad pabrauksim arī apkārt un laidīsim no kalna lejup. Atceļā šur tur arī piestāsim, jo vietvietām ir tālu pārredzami skaisti dabas skati. Ceļam vienā pusē kā siena augšup slejas stāvas klintis. Otrā pusē ir tālu pārredzama dziļa ieleja. Pašā apakšā kā sidraba pavediens aizlokas upe. Vakarā pieredzēm bagāti dosimies mājup.

b) LAIKA APSTĀKLEŅI.

Pavasaris.

Kad Ziemas svētki nāca, tad likās, ka tas ir jaukākais laiks. Toreiz visi vēl posās tikai pa telpām, šad tad paskatīdamies pa logu, kas laukā notiek. Bet tagad, kad visi putni jau ir klāt un puķes sāk ziedēt, visam ir citāds skaistums. Vēl tikai vakar, aizvakar uzsākām apkopt pagalmu, bet šodien darām jau darbus dārzā. Rīt un parīt dārzs izskatīsies pavisam citāds. Visu ziemu te nekas netika darīts. Toties tagad jāsarauj. Sen tā nebiju strādājusi. Brīžiem atliecu muguru, lai noslaucītu sviedrus. Šogad dārzu gribu redzēt vēl skaistāku nekā pērn. Tagad vēl daudz ziedu nav. Bet turpmāk te viss zaļos un ziedēs līdz vēlam rudenim. Arī pērn dārzu ļoti izkopām. Visu pagājušo vasaru tas turējās ļoti skaists.

c) KĀRTAS APSTĀKLEŅI.

Bargā ziema.

Nu viss ir iznācis citādi nekā bija domāts. Citādi visādi būtu vēl labi, tikai pavasaris ir par vēsu. Ļoti auksta bija arī ziema ar visai dziļu sniegu. Grūti bija kur tālāk aizkļūt, jo visa satiksme kustējās gausi. Mazākus attālumus cilvēki gāja kājām, jāja jāšus un dažs mēģināja arī braukt. Mitrums uz ietvēm ātri pārvērtās ledū. Tad bija jāiet vai rāpus. No kalna bērni šļūca sēdus. Simtkārt labāk tad bija stāvēt mājā. To es arī ļoti labprāt darīju. Kad vakaros man bija vairāk brīva laika, es bieži guļus lasīju un mācījos. Tagad varu brīvi runāt arī vāciski un krieviski.

Kā tu darīsi citiem, tā citi darīs tev. Kā mežā sauc, tā atskan.

34. PRIEVĀRDI.

Tēvs.

Tēvs strādā pie sava galda. Aiz galda ir neliels grāmatu plaukts. Dažas grāmatas ir uz galda. Tās tēvam darbā vajadzīgas. Zem galda ir glīts papīru kurvis. Tēvs iet pie loga. Viņš ierauga, ka pie mūsu ceļa ir apstājies automobilis. Uz ceļa stāv divi vīri. Viņiem ir kaut kas noticis. Tie laikam nāks pie mums. Tēvs iziet pa durvīm tiem pretim. Turpat pie durvīm zem koka viņš apstājas. Vīri ienāk pa vārtiņiem un griežas pie tēva savas nelaimes dēļ. Tēvs viņiem izpalīdz ar degvielu.

Uz tirgu.

Mēs abas ar māmiņu braucām uz tirgu. Tirgus pats man nepatika, bet jauks bija brauciens pa kalnaino apvidu. No augstā ceļa atklājās plašs skats uz lielajiem, tumšajiem siliem un upi, kas locījās pa leju. Upei pāri bija augsts tilts. Lai nokļūtu tirgū, mēs braucām pa tiltu. No tilta varēja redzēt laivas, kas viegli peldēja pa upi uz leju. Pie lielās mājas māmiņa novietoja automobili, un mēs pašas gājām uz tirgu. Dažādas preces bija sakrautas uz galdiem, uz plauktiem un uz apgāztām kastēm. Kamēr māmiņa iepirkās, es apbrīnoju pie sienām izkārtos raibos paklājus, segas un galdautus. Kad nonācām pie saldējuma novietnes, māmiņa nopirka man saldējumu. Tad mēs devāmies uz mājām. Es turēju saldējumu pie mutes, laizīju to un priecājos atkal par skaisto apkārtni.

35. SAIKLIS „KĀ" UN „NEKĀ" SALIKTOS TEIKUMOS.

Saikļa „kā" priekšā kommats jāliek, ja ar to sākas teikums, kuŗā ir vismaz savs izteicējs.

Kalnā kāpu raudzīties, kā raženi upe tek. Slinkums maitā cilvēku, kā rūsa maitā dzelzi. Es zinu, kā rozes plaukst. Milzis gulēja zem kalna un klausījās, kā skan rūķu lakta. Kā vējš skrien, kā miets atduŗas. Egļu sēta aizturēja ielas putekļus, kā nojume aiztur lietu. Nāc paklausies, kā bērni dzied! Tev būs ko redzēt, kā mūsu zēni vingro.

„Kā" priekšā kommats jāliek, ja iepriekš kādu vārdu ievada „tā".

Neviens mani tā nemīl, kā mīlēja māmuliņa. Kā suni baro, tā suns klausa. Uztraukumā dažreiz izdara tā, kā parasti nekad nedarītu. Kā zirgs jūgts, tā viņš iet. Neviens putniņš tā nepūta, kā pūš meža balodītis. Ledus pārslas kokos glīti zib un spīd, un spulgo tā, kā spīd raibie vizulīši mātes mātes vainagā. Dievs, dod man tā nomirt, kā nomira tēvs, māmiņa. Tā mācies, kā to darīja tavi vecākie brāļi. Kā būsi ievadīts, tā pats dzīvi dzīvosi.

„Kā" priekšā jāliek kommats, ja tas pievieno pasugas vārdu aiz sugas vārda.

Latvijā aug dažādi lapu koki, kā bērzi, alkšņi, apses, kļavas, liepas. Lauku saimniecībās audzē mājputnus, kā vistas, zosis, pīles un tītarus. Tīrumos audzē dažādas labības, kā rudzus, kviešus, miežus, auzas, zirņus un griķus. Rudenī mazajam Jānim sapirka dažādus mācības līdzekļus, kā grāmatas, burtnīcas, zīmuļus, gumijas un krāsas. Jānītis sirsnīgi pateicās par visu kā tēvam, tā mātei. Kā viens , tā otrs viņi par zēnu ļoti rūpējās. Kā tēva, tā mātes aizrādījumiem Jānītis labprāt paklausīja. Skolā

viņš bija labs kā mācībās, tā uzvedībā un kārtībā.

Teikumi, ko ievada „kā arī", jāliek starp kommatiem.

Skolā, kā arī mājā, zēns uzvedās pieklājīgi. Mācības, kā arī rotaļas, tam sagādāja prieku. Dziedāšana, kā arī zīmēšana, viņam padevās labi. Vecāki, kā arī vecvecāki, zēnu ļoti uzmanīja un mīlēja.

Saikļa „ka" priekšā kommatu neliek, ja tas ievada salīdzinājumu, kas izteikts ar vienu vai vairāk vārdiem.

Saule deg kā liesmaina bumba debess velvē. Vējiņš nāk kā elpa. Kustas kā ūdenszāle. Plātās kā rūsa. Cilvēka mūžs raibs kā dzeņa vēders. Puiši izauguši kā ozoli. Es esmu jauns un priecīgs kā putns.Vakaros esmu noguruma pilns kā lietus mākonis un smags kā akmens. Lejā pļavā meitenes vēl čalo kā putni.

„Kā" un „nekā" priekšā kommatu neliek, ja tie seko aiz pārākās pakāpes.

Jūrā ūdens ir aukstāks nekā ezerā. Ezerā ūdens ir tumšāks nekā baseinā. Šorīt gaiss vēsāks nekā vakar. Rīts gudrāks nekā vakars. Miegs saldāks nekā medus. Labāk simts draugu nekā viens ienaidnieks. Veselība daudz vērtīgāka nekā zelts un sudrabs. Labāk labs kareivis nekā slikts virsnieks. Labāk stāvot mirt nekā uz ceļiem dzīvot. Labāk gudra bārenīte nekā laiska mātes meita. Svešas mātes vārds asāks nekā īstās mātes rīkste. Dzimtenē biju laimīgāks nekā tagad, kad ļaudis mani sauc par bagātu.

36. ATKĀRTOJUMS.

Trīs ar asti.

Latviešu valodā, rēķināšanā, geografijā un citos priekšmetos Indulim labas sekmes. Tikai zīmēšana nepadodas. Burtnīcā vienmēr trijnieks vai trīs ar asti, kā Indulis pats saka. Trijnieks glīti saritinājies guļ arī liecībā.

Māte apskata liecību, priecājas, bet, uz trijnieku rādīdama, saka:

„Tas tev, dēls, bojā liecību!"

Jā, mātei taisnība. Četrinieku un piecinieku rindā tāds trijnieks izskatās kā iemaldījies svešinieks.

Nākamajā zīmēšanas stundā Indulis ar labi noasinātu zīmuli gaida skolotāju.

Pēc stundas Indulis piesarcis vēro, kādu ciparu skolotāja sarkanais zīmulis pavilks šoreiz.

„Pūlējies jau esi, bet — nav izdevies," skolotāja roka uzrauj — neko citu, kā atkal nepatīkamo trīs ar asti.

Nikolajs Kalniņš.

Lāčplēsis.

Lāčplēsis radies no lāču mātes. Augot viņš ātri attīstījies par lielu un staltu jaunekli. No savas mātes viņš mantojis lāča ausis un lielu stiprumu, tādēļ to nosaukuši par Lāčplēsi.

Pirmajos jaunekļa gados tas iztīrījis tēva mājas apkārtni no plēsīgiem zvēriem: lāčiem, vilkiem un meža cūkām, saķerot tos aiz žokļiem un pārplēšot. Tā viņš arī dabūjis nosaukumu Lāčplēsis.

Tautas teika.

Jūras zaķi.

Rītā puikas agri kājās. Rīga gan nav gluži sveša, jo reiz tie ir bijuši tēvam līdz. Bet nu viņi vieni, jūtas kā lielā mežā iegājuši. Puikas klīst no vienas ielas otrā, līdz beidzot nonāk Dauga-

vas krastā. Tur stāv vairāki lieli kuģi, tur peld mazi kuģīši, peld laivas. Pāri lielajam tiltam dārdēdams aizskrien vilciens. Gar krastu brauc autobusi, zvana tramvaji, cilvēki nāk un iet, nāk un iet. „Kur tie cilvēki visi tā skrien?" Gusts jautā Reinim, bet tam nav vaļas atbildēt. Viņa acis un domas kavējas tikai pie lielajiem kuģiem.

Jānis Širmanis.

Lieldienu sestdiena.

Bija Lieldienu sestdiena. Meitas mazgāja un berza istabu grīdas un pēc tam izkaisīja tās ar salmiem. Tos noņēma tikai Lieldienu rītā. Istabā kūrās krāsns. Cepa visādu baltmaizi: rupjas kviešu karašas, smalku maizi ar safrānu un rozīnēm, un kliņģerīšus, un pīrādziņus.

Visām kājām un rokām bija jākustas, un visiem jāskrien pa kaklu pa galvu. Es lēkāju un smējos. Māte vēl uzsauca: „Nemaisies pa kājām!" un iedeva darbu: kliņģeru taisīšanu. Lai mācoties vien! Un es mācījos arī. Šis darbs man patika. Beidzot nāca vispatīkamākais darbs: olu krāsošana.

Aspazija.

Es esmu par vēlu.

Parasti māte veda mani uz skolu. Šorīt agri viņa aizbrauca uz pilsētu. Tāpēc uz skolu man bija jābrauc ar autobusu. Kad nonācu pie lielās ielas, autobuss bija jau aizgājis. Tā skolā nonācu par vēlu. Klasē iegājis, griezos pie skolotāja: „Lūdzu, skolotāja kungs, piedodiet, ka šorīt es esmu vēls!"

„Tu esi pieklājīgs zēns," skolotājs manī paskatījās un pasmaidīja. „Tu neesi vēls, bet gan esi nokavējies, tu esi par vēlu." Iegaumē labi šīs izteiksmes attiecībā uz nokavēšanos, tad arī no šī gadījuma tu būsi ko labu iemācījies.

Draudzenes.

Šorīt Ilga piecēlās agri. „Pēc brokastīm, kad nomazgāšu traukus, es gribētu staigāt pie Dainas," Ilga teica māmiņai.

„Nē, Ilga!" māmiņa atteica, „nevis staigāt, bet tu gribētu iet pie Dainas. Pēc tam jūs varēsit iet pastaigāt pa pilsētu, pa veikaliem un nopirkt tev vajadzīgos zīmuļus un papīrus."

Pēc brokastīm Ilga kājām aizgāja pie savas draudzenes. Kad Daina saposās, viņas abas aizgāja uz veikalu. Zīmuļus un papīrus nopirkušas, abas meitenes aizgāja uz parku pastaigāties, jo bija skaista vasaras diena.

Pusdienas laikā viņas bija jau atkal mājās.

Uz jūrmalu.

Kaimiņu ģimene jau sestdienu brauca uz jūrmalu. Daina prasīja draudzenei: „Ilga, vai jūs arī brauksit jau šodien?"

„Nē, mans tēvs sestdienās taisa naudu," Ilga atbildēja.

„Tā nesaki, meitiņ!" Dainas māmiņa paskaidroja. „Naudu taisa jeb pagatavo naudas kaltuvēs un spiestuvēs. Bet sestdienās tēvs strādā un pelna naudu."

Otrā dienā arī Ilga ar vecākiem brauca uz jūrmalu. Tur viņi nonāca ap pusdienas laiku. „Kā jūs tik vēlu?" Daina jautāja. „Ceļā mans tēvs izskrēja no gāzes," Ilga atbildēja.

„Nē," Daina iesaucās, „tava tēva automobilim pietrūka degvielas."

„Bet tagad ļauj man redzēt, kas ir tavā lielajā somā!" Ilga prasīja.

„Ja tu gribi redzēt, kas ir manā somā, tad pirms parādi man, kas ir tavā somā," draudzene atkal Ilgai laipni pamācīja latviski izteikt savas domas.

PĒCVĀRDI.

Izsaku sirsnīgu paldies par norādījumiem ALA Kultūras biroja Izglītības sekcijas grāmatu vērtēšanas komisijai, LNAK Kultūras un izglītības nozares vadītājam J. Mežakam, Toronto ģimnazijas skolotājai baltu filoloģei E.Ezerai un ilggadīgām skolotājām M. Miezei un S. Pogulei.

Par grāmatas izdošanu paldies ALA Kultūras birojam un tā vadītājam Dr. phil. P. Norvilim. Sevišķu pateicību izsaku Izglītības un audzināšanas nozares vadītājam farmācijas maģistram J. H. Blumbergam par sirsnīgo līdzdalību un morālisko atbalstu.

Elza Zante.

SATURS.

PRIEKŠVĀRDI 3
1. TEIKUMI 5
Stāstījuma teikumi 5
Jautājuma teikumi 5
Izsaukuma teikumi 6
Stāstījuma, jautājuma un izsaukuma teikumi 7
2. LIELO BURTU LIETOŠANA 8
Dzejoļu rindas sāk ar lielo burtu 8
Cilvēku vārdi 9
Kustoņu vārdi 9
Vietu vārdi 9
Svētku nosaukumi 9
Atkārtojums 10
3. ĪSIE UN GAŖIE PATSKAŅI 11
Īsie un gaŗie patskaņi vārdu saknēs 11
Īsie un gaŗie patskaņi vārdu galotnēs 12
Īsie un gaŗie patskaņi lietvārdu piedēkļos 13
Īsie un gaŗie patskaņi kādeņu piedēkļos 16
Īsie un gaŗie patskaņi noriseņos 17
4. DIVSKAŅI 19
5. MĪKSTINĀTIE LĪDZSKAŅI 22
6. LĪDZSKAŅU DIVKĀRŠOJUMI 24
7. LIETVĀRDS 26
Lietvārdu skaitlis 26
Lietvārdu dzimte 26
8. KĀDENIS JEB ĪPAŠĪBAS VĀRDS 27
Kādeņu skaitlis 27
Kādeņu dzimte 28
9. LIETVĀRDU UN KĀDEŅU LOCĪŠANA 29
Gaŗi patskaņi lokātīva galotnēs 29
Lietvārds un kādenis lokātīvā 29
Lietvārds un kādenis datīvā un instrumentālī 30
10. MĪKSTINĀTIE LĪDZSKAŅI 32
Lietvārdu locījumos 32
Atkārtojums 33

11. BALSĪGIE UN NEBALSĪGIE LĪDZSKAŅI 34
Balsīgie un nebalsīgie līdzskaņi vārdu galotnēs 35
Balsīgie un nebalsīgie līdzskaņi salikteņos 37
12. NORISEŅI 39
Noriseņu skaitlis 39
Noriseņu personas 39
Noriseņu laiki 40
Garie patskaņi noriseņu galotnēs 42
Mīkstinātie līdzskaņi noriseņos 44
13. TEIKUMU MĀCĪBA 44
Teikuma priekšmets 44
Izteicējs 44
14. VIENLĪDZĪGI TEIKUMA LOCEKĻI 45
15. PIELIKUMS 46
16. UZRUNA 47
17. IESPRAUSTI VĀRDI UN TEIKUMI 48
18. PILNS UN NEPILNS TEIKUMS 49
19. VIENKĀRŠI UN SALIKTI TEIKUMI 50
20. SALIKTI TEIKUMI, KAS SASTĀV TIKAI NO VIRSTEIKUMIEM 51
Patstāvīgos teikumus nesavieno saikļi 51
Saiklis „un" saliktā teikumā, kas sastāv no virsteikumiem 51
„Bet" un citi saikļi, kas savieno virsteikumus 52
21. LIELO BURTU LIETOŠANA 53
22. VIRSTEIKUMS UN PALĪGTEIKUMS 55
Palīgteikums aiz virsteikuma 55
Palīgteikums virsteikuma priekšā 56
Palīgteikums virsteikuma vidū 56
23. ATKĀRTOTS PALĪGTEIKUMS 58
Piebilde atkārtota teikuma priekšā 58
Piebilde aiz atkārtota teikuma 58
Piebilde atkārtota teikuma vidū 59
24. PIETURAS ZĪMES 60
Kommats 60
Kols 61
Sēmikols 62
Domu zīme 62

25. KĀDEŅU LOCĪŠANA 64
Nenoteiktā galotne 64
Noteiktā galotne 65
26. SALĪDZINĀMĀS PAKĀPES 67
27. KĀDEŅU PAREIZRAKSTĪBA 70
28. SKAITLEŅI 72
Pamata skaitleņi 72
Kārtas skaitleņi 72
Pamata un kārtas skaitleņi 73
Skaitleņu pareizrakstība 73
29. VIETNIEKVĀRDS 75
Personu vietniekvārdi 75
Piederības vietniekvārdi 75
Norādāmie vietniekvārdi 75
30. NORISEŅI 77
Pārejošie noriseņi 77
Nepārejošie noriseņi 77
Atgriezeniskie noriseņi 77
31. NORISEŅU PAREIZRAKSTĪBA 78
Nenoteiksmes galotnēs 78
Gaŗie patskaņi pagātnes galotnēs 79
— a vai — ā tagadnes galotnēs 81
32. IZTEIKSMES 82
Īstenības izteiksme 82
Atstāstījuma izteiksme 82
Vajadzības izteiksme 83
Vēlējuma izteiksme 83
Pavēles izteiksme 84
33. APSTĀKLEŅI 85
Vietas apstākleņi 85
Laika apstākleņi 85
Kārtas apstākleņi 86
34. PRIEVĀRDI 87
35. SAIKLIS „KĀ“ UN „NEKĀ“ SALIKTOS TEIKUMOS .. 88
36. ATKĀRTOJUMS 90
PĒCVĀRDI 93